

Aatelissäädyn ulkopuolelta moraaliseksi selkärangaksi

Käkisalmen läänin lainlukijat vuosina 1625 – 1680

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Historia- ja maantieteiden laitos

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2013

Susanna Reijonen

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Susanna Reijonen

Opiskelijanumero: 165512

Tutkielman nimi: Aatelissäädyn ulkopuolelta moraaliseksi selkärangaksi. Käkisalmen läänin lainlukijat vuosina 1625 – 1680.

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 72, yksi liite.

Aika ja paikka: maaliskuu 2013, Joensuu

Pro gradu -tutkielmassa selvitetään 1600-luvun Käkisalmen läänissä toimineiden käräjätuomareiden sijaisten eli lainlukijoiden henkilöhistorioita. Säilyneiden käräjäpöytäkirjojen ja kuninkaallisen oikeusistuinreduktion rajaamana tutkimusajankohtana, vuosien 1625 – 1680 välisenä aikana, Käkisalmen läänissä toimi 11 lainlukijaa. Tutkielman teemat ovat lainlukijoiksi valittujen taustat, heidän toimintansa kärjäsaleissa ja heidän elämäntarinansa työvuosien jälkeen.

Tutkielman aineisto koostuu Käkisalmen läänin tuomiokirjakortiston mikrofilmeistä, aiempien oikeushistoriaa käsittelevien tutkimusten matrikkeleista ja paikallishistorian tutkimuksista. Aineisto kuvaa henkilöhistorioiden lisäksi ajanmukaisia yhteiskunnallisia oloja ja oikeudellisia toimintatapoja. Tutkielma luo kuvaa lainlukijan asemasta sääty-yhteiskunnassa.

Tutkielma osoittaa, että lainlukijoina ei kaukaisella ja köyhälläkään seudulla toiminut paikallinen talonpoika. Tehtävään valittu oli aina osoittanut pätevyytensä koulutuksen tai aikaisemman ammattitaitonsa kautta. Käkisalmen läänissä tehtävään ei koskaan nimitetty korkeasäätyisiä miehiä, mutta osa läänissä toimineista miehistä saivat myöhemmin urallaan aatelisarvon.

Sisällysluettelo

1. Lainlukijat tutkimuskohteena.....	4
1.1. Oikeudenkäyttö ja tuomarilaitos suurvalta-ajan Ruotsissa	4
1.2 Käkisalmen lääni – suurvallan voittomaa	9
1.3 Tutkimuskysymykset, lähteet ja metodi	13
1.4 Tutkimusperinne.....	18
2. Lainlukijan tehtäväkuva.....	20
2.1 Keitä saapui Käkisalmen lääniin	20
2.2 Lainlukijan pätevyys	24
2.3 Lainlukijat oikeutta jakamassa	31
3. Lainlukijoiden henkilökuvat	42
3.1 Käkisalmen lääniin nimitetyt lainlukijat	42
3.2 Muut Käkisalmissa toimineet lainlukijat	52
3.3 Käkisalmen läänin jälkeen	57
4. Johtopäätökset.....	62
Lähteet ja kirjallisuus	67
Liitteet	73

1. Lainlukijat tutkimuskohteena

1.1. Oikeudenkäyttö ja tuomarilaitos suurvalta-ajan Ruotsissa

Tuomioistuimet kehittyivät Ruotsin valtakunnassa keskiaikaisista käräjistä, joissa asekuntoiset miehet päättivät sekä oikeudellisista että hallinnollisista asioista.¹ Vuoden 1350 Maunu Eerikinpojan maanlaki ja noin sata vuotta myöhempi (vuodelta 1442) Kristofferin maanlaki synnyttivät kihlakuntapohjaisen tuomiokuntajaon, joiden tuomiovaltaa käyttivät laamannit. 1480-luvulle tultaessa Suomi oli jaettu Etelä- ja Pohjois-Suomen laamannikuntiin, kunnes Viipurin Karjala, Savo ja Porvoon lääni alistettiin Karjalan laamannin alaisuuteen. Nämä kolme laamannikuntaa jaettiin 1420-luvulla kihlakunnittaisiin tuomiokuntiin, joita 1600 -luvun alussa oli voittomaana Ruotsiin 1617 liitettävä Käkisalmen lääninä lukuun ottamatta 16 kappaletta.²

Vuoden 1569 privilegiokiistassa aatelisto ja kuningas Juhana III väittelivät siitä, kenellä oli tuomarinvirkojen nimitysoikeus ja kenet tuomariksi sai nimittää. Aatelisto taisteli itselleen etuoikeuden tuomarinvirkoihin, mutta Juhana III rajoitti aateliston oikeuksia koskemaan vain niitä kihlakuntia, joissa aatelistoa oli huomattava määrä ja piti itsellään tuomarien nimitysoikeuden.³ Oikeudenhoidon olojen epävakautta parantamaan perustettiin vuonna 1614 Svean eli Tukholman hovioikeus, joka vahvisti kuninkaan nimitysoikeutta. Hovioikeus langetti tuomioita kuninkaan nimissä, se valvoi sekä tuomarinimityksien toteutumista että virkojen hoitoa ja tehtyjä oikeudellisia päätöksiä⁴. Hovioikeudessa käsiteltiin suurin osa

¹Letto-Vanamo 1991, 32.

²Blomstedt 1958, 21-25, 163.

³Blomstedt 1958, 36-37.

⁴Mm. käräjäpöytäkirjojen tarkastaminen.

aatelistoa koskevista oikeusjutuista, sillä vain toinen aatelinen sai tuomita säätyveljensä etenkin raskaissa tapauksissa. Svean hovioikeus oli korkein oikeusaste kihlakunnanoikeuden ja laamanninoikeuden jälkeen.⁵ Svean hovioikeuden työtä helpottamaan hovioikeuksia perustettiin myös Turkuun (1623), Tarttoon (1630) ja Jönköpingiin (Götan hovioikeus, 1934).⁶

Kuviossa 1. on Ruotsin valtakunnan hallintorakenne virkamiehineen 1600-luvulla. Hallinnossa tapahtui muutoksia 1634, kun uudessa hallitusmuodossa ylhäisaatelisto sai osan hallitsijan vallasta hallintokollegioille⁷. Virkamies oli toimija, jolle julkista valtaa oli siirretty joko välittömästi kuninkaan valtakirjalla tai välillisesti toisen viranomaisen määräyksellä. Virkamiesten hierarkkisuuutta määritteli rankijärjestys, johon sisältyi virkamiehistön arvoperusteet. Esimerkiksi hallintojärjestys laski keskushallinnosta lääninhallinnon kautta paikallishallintoon ja sotilasvirat olivat aina arvokkaampia kuin siviilivirat.⁸

Kollegiossa virkamiehet tekivät päätökset puheenjohtajan johtamilla äänestyksillä. Järjestelmä toisaalta paransi päätöksentekoa, koska nyt asiantuntijat olivat aina yhdessä kollegiossa ja päätöksenteko perustui aikansa parhaaseen tietoon. Toisaalta kaikkien asiantuntijoiden kuuleminen ja asioista äänestäminen hidastivat asioiden toimeenpanoa.⁹ Kuvioon on tähdellä merkitty vuoden 1634 kollegiot. Kaksisuuntaiset nuolet kuviossa kuvaavat virkamiesten ja hallitsijan keskinäisiä vuorovaikutussuhteita eli kenellä oli oikeus ottaa yhteyttä keneenkin keskus-, läänin- ja paikallishallinnossa. Oman tutkimukseni kannalta olleellisin on maaseudun paikalliskäräjien, kaupunkien raastuvanoikeuden, kihlakunnanoikeuden ja hovioikeuden (sekä Svean hovioikeuden) välinen tietojen vaihto.

5Karonen 2001, 188-189; Letto-Vanamo 1989, 36 sekä 1991, 33-34.

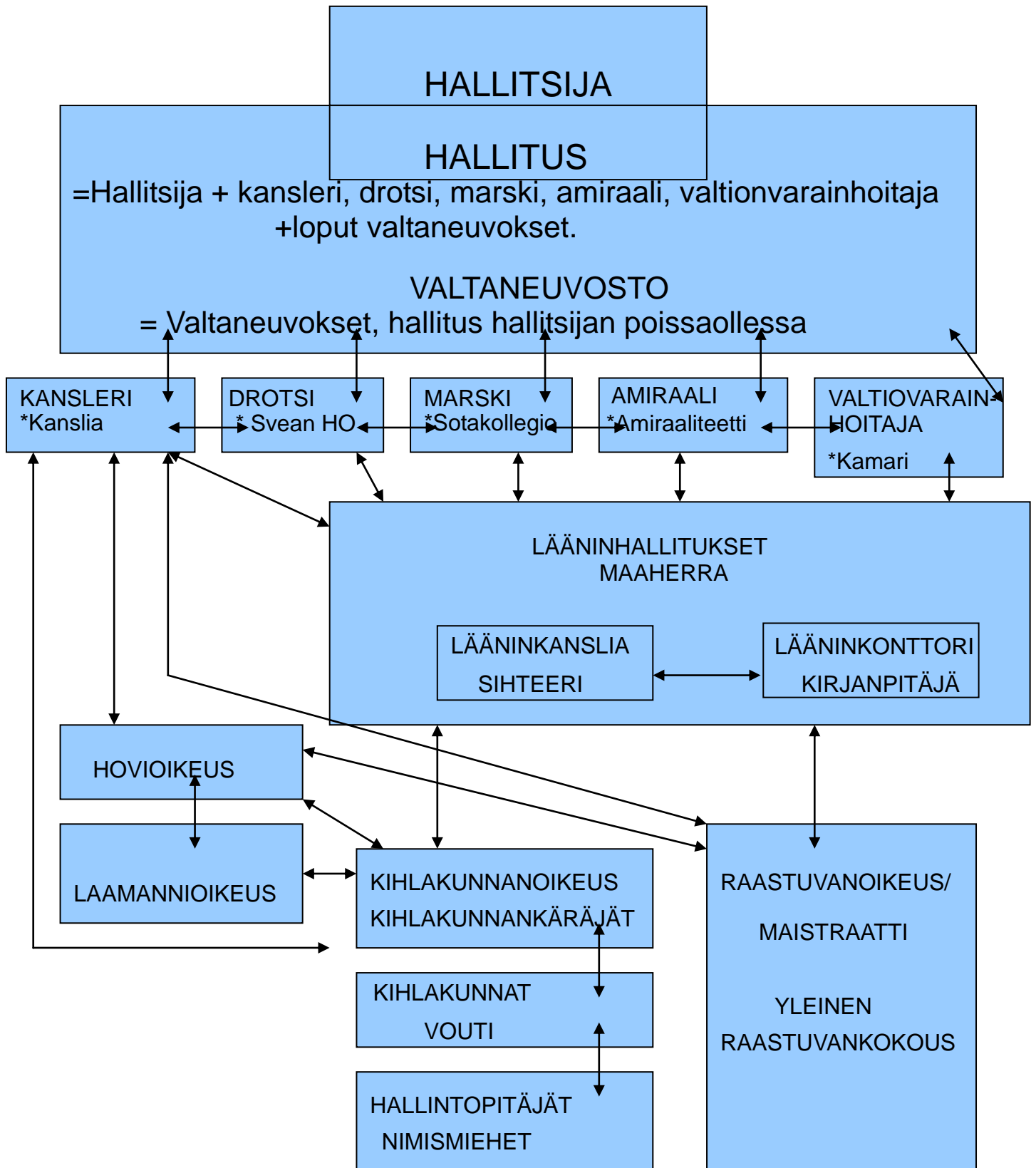
6Turun, Tartton ja Jönköpingin hovioikeuksia kutsuttiin herttuallisiksi hovioikeuksiksi, Svean hovioikeutta kuninkaalliseksi hovioikeudeksi. Blomstedt 1958, 210. Ks. myös Karonen 2001, 189.

7Mm. Kanslia-, kamari-, sota-, vuori- ja kauppakollegio.

8Tiihonen & Ylikangas 1992, 85.

9Karonen 2001, 187-190.

Kuvio 1. Ruotsin kuningaskunnan 1600-luvun hallintorakenne

Lähde: Karonen 2008, liite 3.

Kollegiot eli keskusvirastot synnyttivät yhteiskuntaan myös virkamiehistön siinä merkityksessä kun sen nykyisin ymmärrämme. Kun julkisen tehtävän oikeudet ja velvollisuudet ovat suhteellisen pysyviä ja eroavat yksityisistä oikeuksista ja velvollisuuksista eli toisin sanoen ”virka on erotettavissa sitä hoitavasta henkilöstä”, voidaan Heikki Kullan mukaan tehtävää hoitavaa henkilöä kutsua virkamieheksi. Mitä erikoistuneempi tietyn tehtävän virkamiehistö on, sitä helpommin siitä on kehittynyt kokonainen oma yhteiskuntaryhmänsä.¹⁰

Kollegiojärjestelmä vaikutti myös virkamiesten nimityksiin. Ennen uudistusta jokaiselle virkamiehelle kirjoitettiin valtakirja, joka sisälsi hänen toimintaoikeutensa ja -velvollisuutensa. Uudistuksen jälkeen jokaisella kollegiolla ja sen osalla oli omat toimintasääntönsä, jotka ohjasivat viraston ja sen virkamiesten toimintaa. Yksi toimintasäännöistä oli tuomareita koskeva ohjeistus.¹¹ Suurvalta-ajan Ruotsissa oikeuslaitos oli ennen kaikkea hallinto-, moraali- ja tuomiojärjestelmä. Jo 1500-luvulla Olaus Petrin ylöskirjaamat tuomarinohjeet painottivat tuomarin tehtävää esimerkkinä ja moraalisena selkärankana. Tuomarin tuli olla hyveellinen, erityisesti oikeamielisyyden perikuvana. Petrin mukaan ”Tuomarin virka oli asetettu yhteiseksi hyväksi, ei tuomarin omaksi hyödyksi.”¹²

Yllättäen sota-aikana tuomarin odotettiin olevan kohtuullinen, ja annettujen rangaistusten rikollisia parantavia. Lakikirjoja ja ennen kaikkea Raamattua luettiin kirjaimellisesti, mutta lain yläpuolella ohjasivat rakkaus, välttämättömyys, oikeus ja kohtuus. Rangaistusten ”lempeys” näkyi suhtautumisessa kuolemantuomioihin. Kaikkein vakavimmissa rikoksissa kohtuullisempaa ja oikeudenmukaisempaa oli viedä tuomittu mestauspaikalle, kuin rankaista esimerkiksi kiduttamalla tai katkaisemalla ruumiinjäseniä.¹³

Vuonna 1608 oikeuslähteeksi otetusta Mooseksen laista seurasi, että yli 70 rikoksesta tuli lain mukaan saada kuolemanrangaistus. Vakavimpiin rikoksiin kuului muun muassa maanpetos,

¹⁰Kulla 1991, 168-169, 172.

¹¹Tiihonen & Ylikangas 1992, 25.

¹²Vilkuna 2009, 17.

¹³Vilkuna 2009, 18-20.

uskonnolliset rikokset kuten noituus, väkivaltarikokset mukaanlukien lapsenmurha, seksuaalirikokset voimakkaimmin eläimiin sekaantuminen sekä omaisuusrikokset eli törkeät varkaudet. Käytännössä hovioikeus vahvisti suhteellisen vähän alioikeuksien langettamia kuolemanrangaistuksia. Alun perin laitton kuolemantuomion *leuteraatio* eli rangaistustavan toiseksi muuttaminen laillistui sen yleisyyden vuoksi vuonna 1641.¹⁴

1600-luvun oikeusprosessi koostui useista osista, joihin jokaiseen kuului oma byrokratiansa. Todetun rikoksen jälkeen nostettiin kanne, jonka jälkeen alioikeus asetettiin tutkimaan tapausta. Suurimmissa kaupungeissa alioikeutena toimi raastuvanoikeus, jonka virkamiehiin kuului pormestari, tai varakkaimmissa kaupungeissa kuten Turussa ja Viipurissa useita pormestareita, ja kaupungin valitut raatimiehet¹⁵.

Suurien kaupunkien ulkopuolella alioikeuden tehtäviä hoidettiin käräjien yhteydessä. Rikoksen tutkinta vastaa nykyistä poliisin suorittamaa tutkintaa, mutta 1600-luvulla se suoritettiin tuomarijohtoisena viranomaistutkintana raastuvassa tai kärjäsalissa. Hovioikeudessa hyväksyttävä tutkinta vaati tapahtumien, perinnäistapojen, paikalliskulttuurin piirteiden ja paikallisten ilmiöiden selittämistä. Tästä syystä etenkin maaseudulla viranomaistutkinnan suoritti tuomarin ohjeistamat, rehellisiksi katsotut pitäjän miehet, jotka tunsivat tavat ja paikat, ja jotka valmistelivat käsiteltävän jutun seuraaville käräjille. Tutkinnan tulosten ja todisteiden perusteella tuomari teki ratkaisunsa, joka vakavissa henkirikoksissa tai osapuolten vaatiessa alistettiin hovioikeuden tutkintaan. Jos alioikeuden tuomarin päätös oli alistettu hovioikeudelle, ei tuomiota saanut laittaa täytäntöön ennen hovioikeuden ratkaisua.¹⁶

Olaus Petrin tuomarinsääntöjen perusteella tuomarin virka oli haasteellinen. Tuomarin tuli luottaa vain oikein hankittuihin todisteisiin. Kiduttamalla tai piinamalla saatuja todisteita ei saanut hyödyntää ja levinneet huhut ja kuulopuheet tai vihamiesten tai puolueellisten todistukset olivat arvottomia päätöstä tehtäessä. Tuomarin päätöksen piti pohjautua

14Pajuoja 1991, 17-18.

15Karonen 1995, 38.

16Vilkuna 2009, 10,13,16.

mahdollisimman johdonmukaiseen kuvaan kannetta edeltäneistä tapahtumista. Huonosti todistettavaa tapausta ei sääntöjen mukaan saanut tuomita vaan sen annettiin mielummin raueta. Vääristä syistä annettu rangaistus oli tuomarin oikeudenmukaisuudelle suurempi uhka kuin tuomitsematta jättäminen. Myös tuomarin käytöstä tarkkailtiin. Moraalisena mallina olevana hän ei saanut suuttua kärjäväelle, oikeuden eteen tulevia tuli puhutella siveellisesti ja vältettävä torumista.¹⁷

1.2 Käkisalmen lääni – suurvallan voittomaa

1500-luvulla yksittäiset tuomarinvirat olivat muuttuneet läänityksiksi.¹⁸ Läänitys oli kuninkaan antama nimitys, joka ymmärrettiin kruunun omaisuudeksi samoin kuin maatilat ja maa-alueet. Kruunu antoi nimityksen, joka taas antoi tuomarille oikeuden tehtävänsä mukaisten tulojen hallintaan.¹⁹ Vuonna 1617 Ruotsiin liitetyt Inkerinmaa ja Käkisalmen lääni saivat alueena lisänimen voittomaa.²⁰ Vuonna 1618 kruunu vuokrasi tästä voittomaasta Käkisalmen läänin Jaakob De la Gardielle vastineeksi tämän rahallisesta lainasta kruunun sotakassaan. De la Gardie sai ilman vuokranmaksua kerätä itselleen läänin verotulot, joista hän oli velvollinen ylläpitämään rajalinnojen varustukset miehineen ja maksamaan läänin käskynhaltijan korvaukset. Velkajärjestely oli kaikkien kannalta hyödyllinen. Sodasta kärsinyt lääni ei tuottanut kruunulle omaisuuksia, mutta taitavan läänityksen haltijan kannatti nähdä vaivaa alueensa eteen, sillä hyvin hoidettuna se antoi haltijalleen hyvän tuoton.²¹

Sotapäällikkö De la Gardie ryhtyikin palauttamaan läänin elämää raiteilleen. Useiden sotavuosien ja vaihtuneiden miehitysten jälkeen Käkisalmen läänin alue oli runneltua ja osa asukkaista oli siirtynyt vanhan emämaan, Venäjän, puolelle. Ihmisten elämä oli sekasortoista

¹⁷Vilkuna 2009, 12-13, 16.

¹⁸Blomstedt 1958, 40.

¹⁹Tiihonen & Ylikangas 1992, 32.

²⁰Katajala 1990, 7.

²¹Saloheimo 1976, 9.

ja kaikki oli aloitettava uudestaan. De la Gardie ylläpiti tuomiovaltaa suurimmaksi osaksi itse, sekä hoiti alueen taloutta muun muassa asuttamalla tilatonta väestöä pakolaisten jättämille autiutiloille.²² Arvi Korhosen mukaan De la Gardien toiminta ei kaikissa tapauksissa ollut kovin hellävaraista ja lakien mukaista. Veronkannon ylilyöntejä tutkittiin useaan otteeseen hänen virkakautensa loppuvuosina.²³ Erkki Kuujo kirjoittaa De la Gardien voutien perineen Käkisalmen ja Taipaleen kaupunkien kauppiailta ja käsityöläisiltä ylimääräisiä veroja vastoin kruunun myöntämää 10 verovapausvuotta ja tullivapautta.²⁴

1630-luvulla lääni jaettiin kahteen voutikuntaan, ja Ruotsin valtionhallintoa ryhdyttiin rakentamaan voittomaalle.²⁵ Samaan aikaan kreivi- ja vapaaherrakunnat saivat suorittaa ja valvoa oikeudenhoidon itsenäisesti. 1600-luvun puolivälissä kruunu antoi uusia suuria läänitysalueita, esimerkiksi Käkisalmen läänistä Pyhäjärven, Salmin, Kiteen, Liperin ja Tohmajärven pitäjistä.²⁶ Kruunun paikallishallinto järjestettiin jakamalla lääni hallintopitäjiin. Jokainen hallintopitäjä oli oma kärjäkuntansa jossa kihlakunnankäräjiä istuttiin. Kihlakunnaksi kutsuttiin hallintopitäjistä koostunutta aluetta, jolla oli yhteinen kihlakunnantuomari.²⁷

Käräjät istuttiin säännöllisen kierron mukaan talvella ja kesällä tai syksyllä. Kihlakunnantuomari tai lainlukija kulki käräjille hallintopitäjästä toiseen. Käräjille osallistui pääsääntöisesti aina paikallishallinnon virkamiehet, kruununvouti sekä 12 miehinen lautakunta, johon valittiin rehellisiksi katsottuja pitäjän eri kylien miehiä. Vakavissa tapauksissa paikalle saapui myös käskynhaltija eli maaherra.²⁸ Käräjät olivat alempien säätyjen, talonpoikien ja maattomien oikeuslaitoksia. Aateliston oikeutta käytiin aina vähintään hovioikeuden tasolla.²⁹ Käräjät käsittelivät kruunun ja aateliston mandaatilla itsenäisesti pienimuotoisia paikallishallinnon tehtäviä kuten paikallista maanjakoa tai

22Saloheimo 1986, 9.

23Korhonen 1953, 92.

24Kuujo 1958, 43.

25Katajala 2005, 22.

26Jokipii 1956, 44-46.

27Letto-Vanamo 1991, 35.

28Saloheimo 1976, 92-94.

29Tiihonen & Ylikangas 1992, 29.

yhteismaanomistusta, tulipalovahingoista aiheutuneiden kulujen kattamista yhteisön verotuksella ja pitäjänkokouksen päätösten vahvistamisia. Näissä asioissa kihlakunnantuomarin ei tarvinnut tarkistuttaa päätöksiään hovioikeudessa.³⁰

Käräjillä hoidettiin riita- ja rikosasioiden lisäksi valtakunnallisen ja paikallishallinnon tiedoksiantoja, kuten ajankohtaisten säädösten tiedottaminen pitäjän asukkaille, sekä annettiin ohjeita hyvään elämään ja oikeanlaiseen suhtautumiseen kruunua kohtaan. Suurimman ajan käräjillä veivät kuitenkin erilaiset riita- ja rikosasiat, joista yleisimpiä olivat maankäyttöön ja velkojen maksuun liittyvät riidat, väkivalta sekä erilaiset omaisuusrikokset. Paikallista oikeudenjakamista ohjasi Ruotsin maanlaki, mutta paikalliskulttuurin tuntemusta tarvittiin esimerkiksi maankäyttöä koskevissa riitatapauksissa.³¹ Tällöin paikalliset lautamiehet osasivat selvittää ulkopuoliselle tuomarille tai lainlukijalle esimerkiksi talojen välisen rajan kulun. Maanhallintakysymykset olivat Ruotsin vallan ensimmäisinä vuosikymmeninä yleisiä erityisesti siitä syystä, että uusi valtion raja oli vedetty vanhan venäläisalueen läpi. Läänin pohjoisosassa kaskiviljely oli aina pitänyt talojen viljelyalueiden rajat liikkeessä ja samalla alueella oli viljelty useampi viljelijä tai viljelijäyhteisö.³²

1600-luvun viranhakija oli riippuvainen yhteiskunnan patronus-klientti-verkostoista. Jokaisella kunniallisella miehellä tuli olla omaa säätyään korkeampi ”isäntä”, joka takasi suojattinsa etenemisen tehtävästä toiseen suosituksillaan. Ylhäisaatelille klienttien määrä oli statuskysymys ja klientti oli kiitollisuudessaan patronuksensa ohjattavissa ja toimi tämän käskyjen mukaan. Petri Karonen selittää ruotsalaisten virkamiesten suhteellisen suuren määrän 1600-luvun Suomessa patronus-klientti-verkostolla. Muun muassa Pietari Brahe ja Jakob De la Gardien poika Magnus De la Gardie olivat useiden klienttien suojelijoita.³³ Viranhakijan pätevyyttä arvioitaessa suurin painoarvo oli henkilön suosittelijalla, ei niinkään koulutuksella tai kokemuksella. Voi myös arvioida viranhaltijan todellista motivaatiota työhönsä, johon hänet on nimitetty suojelijan käskystä eikä omasta tahdosta. Patronus-klientti-verkostot ovat tärkeitä selitettäessä lainlukijoiden nopeat siirtymiset virasta toiseen.

30Ylikangas 1991,119.

31Saloheimo 1976, 96-97.

32Gullberg 2005, 50.

33Karonen 2001, 167.

Alun perin lainlukija oli toiminut esimerkiksi viranhaltijan apulaisena, joka Yrjö Blomstedtin mukaan tunsu esimiestään paremmin alueen kieltä ja kulttuuria.³⁴ Ennen vuoden 1569 privilegiokiistaa, laki määräsi kihlakunnantuomarit asumaan omassa kihlakunnassaan. Läänitysten ja virkojen keskittyessä yksittäisille arvohenkilöille, alkoi tuomarinvirkaa hoitaville esiintyä työtä häiritseviä esteitä. Tärkeämmät tehtävät esimerkiksi sotavoimissa, tuomarinviran kanssa samanaikainen voudin virka, josta seurasi myös oikeudellinen jääviys, tai satunnaiset esteet, kuten sairastuminen, olivat perusteltuja syitä antaa käräjät sijaisen hoidettavaksi.³⁵ Kun kihlakunnantuomari asui kihlakunnassaan ja omasi jonkinlaista tuntemusta paikalliseen väestöön, on mielestäni ymmärrettävää, että tuomari valitsi sijaisekseen henkilön, joka myös tunsu alueen kielen ja kulttuurin ja jonka hän hyvin todennäköisesti oli itse tavannut.

1600-luvun alkaessa uudistukset hallinnossa ja läänitysten jakamisessa vaikuttivat myös tuomarinvirkojen hoitoon. Privilegiokiistan myötä aatelisto sai itselleen etuoikeuden kihlakunnantuomarien virkoihin ja vuoden 1634 hallintouudistuksen myötä aateliston tehtävät hallinnossa lisääntyivät. Kaikki Suomen laamanninvirat olivat henkilöillä, jotka samanaikaisesti tekivät hallinnollisesti tärkeämpää tehtävää valtaneuvostossa Tukholmassa. Myös tuomareista valtaosalla oli päätoiminen virka kihlakuntansa ulkopuolella. Viranhaltijat tulivat nyt pääosin Ruotsista.³⁶ Virkaläänityksestä pidettiin kiinni sen rahallisen arvon vuoksi. Vuosina 1600-1623 koko maassa Käkisalmen lääniä lukuun ottamatta vain 7,4 % tuomareista on hoitanut virkatehtävänsä itse.³⁷

Kihlakunnantuomarien viranhoidosta kertoo jotain se, että tuomarien vaihtuessa sijaiset kuitenkin säilyivät toimissaan. Vuodesta 1629 hovioikeuksien tehtäväksi tuli tarkastaa lainlukijoiden pätevyys työhönsä ja antaa valitulle lainlukijalle työhön, ja siihen liittyvien korvausten keräämiseen, oikeuttava valtakirja. Tuomari saattoi olla hyväksymättä hovioikeuden valitsemaa sijaista, mutta tällaiset tapaukset ovat Blomstedtin mukaan

34Blomstedt 1958, 91-92.

35Blomstedt 1958, 88-89; Karonen 2001, 64.

36Karonen 2001, 64.

37Blomstedt 1958, 196-197.

harvinaisia.³⁸ Samaan uudistukseen liittyen muuttui myös lainlukijoiden palkanmaksu. Vuoteen 1638 asti kihlakunnantuomari oli sopinut sijaisensa kanssa maksettavasta korvauksesta, mutta nyt valtaneuvosto määräsi pysyvän palkkasumman, joka otettiin suoraan kerätystä käräjäverosta.³⁹

1.3 Tutkimuskysymykset, lähteet ja metodi

Kihlakunnanoikeus oli tavalliselle kansalaiselle lähin oikeusistuin, jota johti kihlakunnantuomari.⁴⁰ Harvalle kihlakunnantuomarille virka oli päätoimi, sillä useat nimitetyt olivat jäseniä valtaneuvostossa, armeijan johdossa tai kamarineuvostossa. Kihlakunnan tuomarin virat olivat läänitettyjä, eli viran saanut tuomari sai ”palkkansa” kansalta kerätyistä veroista.⁴¹ Muissa tehtävissä toimineella tuomarilla oli mahdollisuus nimetä itselleen sijainen, *lainlukija*. Lainlukijan tehtävänä oli istua tuomarin sijaisena käräjillä sekä muissa lainhoidollisissa tehtävissä (maakaupat, sopimukset, perunkirjoitukset jne.), mutta veronkanto-oikeus säilyi tuomarilla koko hänen virkauransa ajan. Tuomari maksoi sijaiselleen palkkaa käräjäpaikkojen mukaan, minkä lisäksi lainlukija sai kantaa lunastus- ja toimitusmaksuja ja vaatia ilmaista käräjäkestitystä.⁴²

Tutkimuksessani vastaan kysymyksiin: keitä Käkisalmen läänissä toimi lainlukijoina vuosina 1625-1680? Millainen oli lainlukijan koulutus ja aikaisempi ura? Millaisia tehtäviä lainlukija läänissä kohtasi? Miten lainlukijan ura jatkui Käkisalmen läänin pestin jälkeen? Petri Karonen huomauttaa, kuinka vanhoissa tutkimuksissa tuomarinsijaisia on usein pidetty epäpätevinä ja

38Blomstedt 1958, 229. Kts. myös alaviite 16.

39Blomstedt 1958, 301.

40Letto-Vanamo 1991, 33-34.

Oikeuslaitoksen historiasta ja toiminnasta tarkemmin tutkimukseni luvussa 2.

41Letto-Vanamo 1991, 36;Karonen 2001, 261.

42Blomstedt 1958, 195-196.

heidän toimintansa on kritisoitu vähentäneen lainkunnioitusta kansassa.⁴³ Uutta tutkimusta lainlukijoista tarvitaan. Tutkijan on mahdollista löytää tarkennuksia koskien vanhoja tutkimuksia sekä täysin uusia piirteitä lainlukijoiden töistä ja elämästä.

Yrjö Blomstedt on nimennyt tutkimuksessaan Käkisalmen läänin lainlukijoita vuodesta 1614 alkaen, mutta käsilläni olevasta Arkistolaitoksen tuomiokirjakortistohakukone Tuokosta⁴⁴ löytyy lainlukijoiden kruununoikeuden kärjäpöytäkirjoja vasta vuodesta 1641. Blomstedt mainitseekin vuotta 1624 edeltävän ajan olevan lainlukijoita käsittelevien lähteiden osalta epätarkkaa ja puutteellista.⁴⁵ Koska hallinto vakiintui Käkisalmen läänissä 1620-luvulla ja tiedot lainlukijoista ovat suhteellisen luotettavia vuodesta 1625, otan tutkimukseni rajauksen alkukohdaksi vuoden 1625. Vaikka en löytäisi kyseisten henkilöiden kärjäpöytäkirjoja, toivon henkilökronikoiden ja aikaisemman tutkimuksen valossa pystyväni selvittämään ainakin osan tutkimuskysymyksistäni näidenkin lainlukijoiden osalta.

Tuomiokirjojen sarjoissa on aukkoja etenkin 1650-luvun aikana. Syynä on vuosien 1656-1658 ruptuurisota⁴⁶, jonka vuoksi joko käräjien istuminen on harventunut tai kärjäpöytäkirjat ovat tuhoutuneet.⁴⁷ Kreivi- ja vapaaherrakunniksi läänitetyt alueet läänissä olivat hallinnollisesti riippumattomia kruunun viranomaisista, jolloin esimerkiksi Salmin kreivikunnan kärjäpöytäkirjoja on vasta läänityksen haltija Carl Gustav Wrangelin hallintavuosien päättymisen jälkeiseltä ajalta vuodesta 1669 eteenpäin.⁴⁸ Suurin osa säilyneistä kärjäpöytäkirjoista on 1660-luvulta eteenpäin.

Lainlukijoiden käyttö oli runsasta vuoteen 1680 saakka, jolloin suoritettiin kruunun toimesta tuomarinvirkojen reduktio⁴⁹. Uudistus rajasi laamannin- ja kihlakunnantuomarinvirat pois valtaneuvoston jäsenten ja hovioikeuksien virkamiesten, asessorien, ulottuvilta. Poikkeuksena

43Karonen 2001, 502 viite 101.

44Tuokko-hakukoneesta ja tutkimusmetodista enemmän seuraavassa alaluvussa.

45Blomstedt 1958, 186-187.

46Ruotsin ja Venäjän välinen sota. Kärjistyi itärajalta ortodoksien ja luterilaisten välisiksi kiistoiksi ja johti ortodoksien joukkopakoon Venäjälle.

47Jokipii 1960, 49.

48Jokipii 1956, 45, 96.

49Osana kuningas Kaarle IX:n suurta reduktiota eli läänitysten peruuttamista. Katajala 2005, 21.

olivat valtaneuvokset, jotka jo olivat tuomarinvirassa. Jos nämä henkilöt kokivat voivansa istua itse kärjänsä, he saivat pitää virkansa kuolemaansa asti. Virkaa ei enää saanut antaa eteenpäin läänityksenä. Reduktion päämääränä oli verotulojen siirtäminen kruunun kirstuun, mutta myös vahvistaa lopullisesti kuninkaan päätösvalta oikeudellisissa nimityksissä. Henkilö, jonka kruunu oli virkaan nimittänyt, oli velvollinen hoitamaan itse virkansa, eikä saanut siirtää vastuuta usein epäpäteville sijaisille.⁵⁰

Lähdeaineistoni on Joensuun maakunta-arkiston mikrofilmatut, Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat. Kaikkiaan tutkimusajankohtaan sisältyviä kärjäpöytäkirjoja on yli 2000 aukeamaa, joista olen Arkistolaitoksen Tuokko-hakukoneen avulla voinut poimia tutkimuskysymyksiini liittyvät pöytäkirjat. Hakusanalla *lainlukija* olen saanut aineistosta ne kärjäpöytäkirjat, joissa kyseinen hakusana on mainittu. Lisäksi tehtävääni on helpottanut hakukoneen nimilistä säätyläisistä titteleineen ja arvonimineen. Listasta olen etsinyt Käkisalmen läänin tunnetut lainlukijat ja verrannut mikrofilmitunnuksia, kärjäpaikkakuntia ja kärjäpäivämääriä *lainlukija*-hakusanalla löytyneisiin kärjäpöytäkirjatietoihin. Löytämäni aineistot olen taulukoinut taulukkomuotoon paikkakunnittain. Taulukoinnin avulla olen voinut Joensuun maakunta-arkistossa katsoa läpi ne mikrofilmit, joissa lainlukija mainitaan. Tämä prosessi tiivisti kärjäpöytäkirjat noin 190 aukeamaan.

Tuokko-hakukoneen antamat kärjäpöytäkirjat eivät anna luotettavaa tietoa lainlukijoiden istumista kärjistä tai heidän toimintakausistaan. Näihin kysymyksiin on vastannut Yrjö Blomstedt vuonna 1958 teoksessaan *Laamannin- ja kihlakunnantuomarinvirkojen läänittäminen ja hoito Suomessa 1500-1600 -luvulla*. Tutkimukseni mittasuhteet huomioiden en lähtenyt tutkimaan uudestaan kärjäpöytäkirjoja, vaan luotan lainlukijoiden toimintakausiin, jotka Blomstedt on julkaissut. Tuokon avulla löysin kärjäpöytäkirjoja, joissa käsitellään lainlukijan aiemmin käsittelemiä oikeusasioita, niistä tehtyjä valituksia tai täytäntöönpanoja tai lainlukijan henkilökohtaisia toimia.

⁵⁰Blomstedt 1958, 320-321.

Vain yksittäisissä tapauksissa Tuokko-hakukoneen viittaus tiettyyn kärjäpöytäkirjaan liittyy lainlukijan sen hetkiseen tuomarin sijaistamiseen käräjillä. 1600-luvulla tapana on ollut kirjoittaa kärjäpöytäkirjat yksityiskohtaisesti. Tämä auttaa tutkijaa selvittämään miksi käräjille oli jouduttu, keitä asia koski ja kuinka henkilöt käyttäytyivät ja suhtautuivat saamiinsa päätöksiin. On kuitenkin hyvä pohtia pöytäkirjojen täydellistä vertautumista todellisiin tapahtumiin. Kärjäpöytäkirjat kirjoitettiin puhtaaksi joskus pitkänkin ajan kuluttua varsinaisista käräjistä, jolloin ilmaisut ovat voineet saada uusia merkityksiä. Myös syytettyjen ja talonpoikaisten tai maattomien todistajien kuvaileminen on voinut olla hyvin arvottunutta, kun tuomareina, lainlukijoina ja kirjureina on ollut säätyläisiä.

Näkökulmaa suuremman haasteen 1600-luvun kärjäpöytäkirjojen mikrofilmejä tutkivalle tuo vaihteleva käsiala, vanha ruotsin kieli ja vanhojen mikrofilmien laatu. Mikrofilmien siirtyminen Internetiin Arkistolaitoksen Digitaaliarkistoon, on helpottanut kärjäpöytäkirjojen tutkimista. Kuvanlaatu on hyvä ja tiettyjen pöytäkirjamerkintöjen tarkentaminen on helpompaa kuin arkistojen lukulaitteiden näytöllä.

Ensisijaisesti olen kuitenkin käynyt läpi TUOKKO-hakukoneen antamat kärjäpöytäkirjaviitteet Joensuun maakunta-arkistossa, sillä Internetin digitaaliset kärjäpöytäkirjat eivät ole jaksoissaan samalla arkistotunnuksella kuin mikrofilmit. Digitoiduista kärjäpöytäkirjoista on helpompi etsiä yksittäisiä pöytäkirjoja, joista haluaa tarkastaa jonkin asian, kuin etsiä järjestelmällisesti useita pöytäkirjoja. Tietojen tarkastamisessa ja esimerkiksi nimien kirjoitusasujen varmistamisessa Arkistolaitoksen Digitaaliarkisto on ollut suuri apu. Suomentamisessa ja vanhojen käsialojen lukemisessa on kuitenkin aina erehtymisen mahdollisuus.

Lainlukijoiden henkilöhistorioita on lähdettävä selvittämään erilaisten sukututkimusten kautta: varhaisimmat sukuselvitykset ovat 1800-luvulta ja uusimmat 1900-luvun lopulta, myös erillisiä biografioita mm. aatelissuvuista on tehty muutamia. Sukututkimusten kautta toivon löytäväni esimerkiksi henkilöiden synnyinpaikkakunnat tai avioliitot. Joitakin johtolankoja henkilöhistorioihin tarjoavat Yrjö Blomstedt teoksensa *Laamannin- ja*

kihlakunnantuomarinvirkojen läänittäminen ja hoito Suomessa 1500-1600 -luvuilla (1958) ja Mauno Jokipii teoksensa *Suomen kreivi- ja vapaaherrakunnat I ja II* henkilömatrikkeleissa.

Tunnetuimpien sukujen osalta sukuselvityksen on tehnyt Axel Bergholm. Hänen kokoamansa *Sukukirja I* ja *Sukukirja II* ovat olleet suuri apu lainlukijoiden taustojen tutkimisessa. Tutkimuksessani käytän henkilöiden nimistä sitä muotoa, jota on käytetty Bergholmin sukukirjassa, sillä mielestäni tämä muoto on lähimpänä sitä nimeä jonka sukulaiset tuntisivat. Nimet ovat usein ruotsinkielisessä asussaan. Niissä tapauksissa, joissa henkilöä ei ole mainittu *Sukukirjoissa*, olen johdonmukaisesti käyttänyt myös heidän kohdallaan ruotsinkielistä muotoa.

Suomen sukututkimusseuran internetsivuille on koottu seuran aikakauskirja Genoksen vuosikerrat vuodesta 1930 lähtien. Ensimmäisistä vuosikerroista löytyy ainakin Käkisalmen läänin ensimmäisten lainlukijoiden henkilöhistorioita, sillä heistä useimmat ovat lainlukijauransa jälkeen nousseet korkeampiin virkoihin, ja heidän sukunsa on aateloitu. Porvaritaustaisia lainlukijoita etsiessäni olen käyttänyt Sylvi Möllerin tutkimusta *Suomen tapulikaupunkien valtaporvaristo ja sen kaupankäyntimenetelmät 1600-luvun alkupuolella* (1954). En pidä teosta kovin luotettavana, sillä sen tulokset ovat liikaa arvailujen pohjalla ja sen lähteistä on löydetty epäselvyyksiä⁵¹. Käyttämäni epävarmat tiedot olen merkinnyt työhöni erikseen alaviittein.

Tutkimuksessani yhdistyy oikeushistoria ja sosiaalishistoria. Lainlukijoita ei ole tutkittu erillisenä ryhmänä, vaan yhdistettynä yleiseen oikeus- ja tuomarihistoriaan. Näin ollen oman tutkimukseni pohjatiedot koostuvat oikeus- ja hallintohistorian tutkimuksista. Itseäni kiinnostavat hallintoa enemmän lainlukijat ihmisinä ja osana sosiaalista toimintaympäristöään, tässä tapauksessa en irrota yksilöitä ”luokistaan”.⁵² Tutkimuksessani käyttämäni paikallishistoriat ovat iältään jo vanhoja (vuosien 1939 ja 1990 väliltä), mutta niiden vahvuus on tarkka kuvaus. Esimerkiksi Ester Kähösen vuonna 1959 julkaistu *Vanha*

⁵¹Esim. Blomstedt 1958, 373.

⁵²Haapala 1989, 97.

Äyräpää I -teos kuvaa aluetta talo talolta, Veijo Saloheimon *Pohjois-Karjalan historiat* (*Pohjois-Karjalan historia II* 1986) kertovat henkilökohtaloita ja Aimo Halilan *Viipurin kaupungin historia II* (1974) painottaa hallinnollista historiankirjoitusta.

1.4 Tutkimusperinne

Käkisalmen läänin hallinnollista historiaa on tarkemmin tarkasteltu Kimmo Katajalan laudaturtutkielmassa *Säätyläisiä ja nousukkaita – veronvuokraus osana Käkisalmen läänin sääty-yhteisöä vuosina 1683-1700* (1990), sekä teoksessa *Suurvallan rajalla – ihmisiä Ruotsin ajan Karjalassa* (2005). Edellä mainitut ovat antaneet hyvän kokonaiskuvan elämästä ja toiminnasta, sekä olleet vertailukohtina yleisempää hallintohistoriaa lukiessani. Hallinto- ja oikeushistorian tutkimuksista olen lukenut niin yleisiä tutkimuksia kuin spesifimpejä, tuomaristoon ja lainlukijoihin keskittyviä tutkimuksia.

Yleisiin teoksiin kuuluvat Pia Letto-Vanamons oikeushistoriallinen tutkimus *Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys* (1989), jossa keskitytään enemmän oikeuslaitoksen työhön, sen historiaan ja kehitykseen. Pia Letto-Vanamons toimittamassa *Suomen oikeushistorian pääpiirteet – sukuvallasta moderniin oikeuteen* (1991) tutkimusartikkelikokoelmassa nostetaan esiin tiettyjä näkökulmia yleisestä oikeushistoriasta: tutkimukseni kannalta tärkeimpinä Letto-Vanamons artikkeli *Tuomioistuinmenettelyn historiaa*, Heikki Ylikankaan *Paikallisen itsehallinnon kehityksestä Suomessa* sekä Heikki Kullans *Valtion virkamiehistön kehitys*.

Mauno Jokipiin teos *Suomen kreivi- ja vapaaherrakunnat I* (1956) ja *II* (1960) keskittyvät suurläänitysten ja niiden toiminnan kuvaamiseen, mutta johon kiinteästi kuuluu myös läänitysten oikeudenhoito mukaan lukien tuomariston toiminta ja pätevyys. Petri Karosen *Raastuvassa tavataan. Suomen kaupunkien hallinto- ja oikeuslaitoksen toimintaa ja*

virkamiehiä suurvalta-aikana (1995) keskittyy suurimpiin kaupunkeihin, niiden virkamiehiin ja viranhoitoon. Tutkimuksessa on selvitetty hyvin vaaditut säädökset koskien kaupunkien virkamiehistöä ja heidän velvollisuuksiaan, mutta tieto jää kovin pinnalliseksi. Olen hyödyntänyt tutkimusta taustatietojen keräämiseen ja teoksen henkilömatrikkelia lainlukijoiden taustojen ja urakehityksen tutkimiseen.

Tietoa erityisesti lainlukijoiden toiminnasta olen saanut Yrjö Blomstedtin oikeushallintohistoriallisesta tutkimuksesta *Laamannin- ja kihlakunnantuomarinvirkojen läänittäminen ja hoito Suomessa 1500-1600 -luvuilla* (1958). Blomstedt on enimmäkseen arkistolähteiden kautta selvittänyt lääneittäin Suomessa toimineita laamanneja, tuomareita ja lainlukijoita, mutta kirjoittanut myös paljon tietoa sisältäviä lukuja virkojen hoidosta, niihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, sekä taulukoinut kvantitatiivista tietoa (esimerkiksi tuomarien omat viranhoidot prosenttimääräisesti koko Suomessa). Koska Blomstedtin tutkimus alkaa jo vuodesta 1523, on Käkisalmen läänin verrattain myöhäisen Ruotsin oikeusjärjestelmään siirtymisen vuoksi tietomäärä suhteellisesti suppeampi muihin lääneihin verrattuna. Osasta taulukoinneista läänin tiedot puuttuvat kokonaan, tai on niiden epäselvyyden vuoksi jätetty pois. Näin ollen Käkisalmen läänin lainlukijoista muodostuva kokonaiskuva on vielä rakentamatta.

Tutkimuksen metodikirjallisuutta olen kerännyt monipuolisesti, ja olen vertaillut eri teosten tarjoamia näkökulmia. Sosiaalishistoriaa käsittelevästä kirjallisuudesta Pertti Haapalan *Sosiaalishistoria – johdatus tutkimukseen* (1989) on perusteos, joka esittelee erilaisia sosiaalishistorian tutkimuskohteita väestönkasvusta teollistumisen historiaan. Tätä teosta tarkemmin sosiaalishistorian tutkimussuuntauksia erittelee Päiviö Tommilan ja Juhani Roihan *Sosiaalishistoria ja sen tutkimus* (1976), josta omaa tutkimustani varten keskityn sääty-yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen ja yhteiskunnan kerrostuneisuuden tutkimusta käsitteleviin artikkeleihin. Suomalaista asiakirjojen käsittelyä koskevaa kirjallisuutta on Anneli Mäkelä-Alitalon *Vanhat käsialat. Avain Ruotsin ajan asiakirjoihin* (2004) sekä Harry Lönnrothin Tammisaaren tuomiokirjoista vuonna 2007 julkaistu kielitieteellinen tutkimus *Ekenäs stads dombok 1678-1695 I: Rättfilologisk studie av en 1600-talshandskrift*.

2. Lainlukijan tehtäväkuva

2.1 Keitä saapui Käkisalmen lääniin

1600-luvulla lainlukijat olivat virkasääty, joka kuului talonpoikien ja porvariston väliin, ja oli perinteisen nelisäätyjärjestelmän ulkopuolinen haara.⁵³ Heikki Kullan mukaan 1600-luvun aateloimattomien virkamiesten valta lähenei aateliston valtaa, ja vuosisadan loppua kohti virka-aateli kohosi valtiopäivien johtavaksi säädyksi vetäen myös aatelittoman virkasäädyn mukanaan arvoasteikossa ylöspäin.⁵⁴ Virallinen virkamieskoulutus alkoi Upsalan akatemiassa vuonna 1595, Tarton yliopistossa vuonna 1632 ja Turun yliopistossa vuonna 1640. Silti varsinaisia pätevyysvaatimuksia alempiin, säätyprivilegioiden ulkopuolisiin virkoihin ei ollut. Yliopiston käyneestä valmistui juristi, joka useimmiten työllistyi lainlukijaksi tai toimi itsenäisesti esimerkiksi oikeustapausten asianomistajien avustajana tai edustajana.⁵⁵ Blomstedtin tutkimuksen mukaan vuosien 1624-52 tuomarinsijaisista 44 % oli saanut kirjallista sivistystä, 31% oli päteviä voudin ja kirjurin tehtävään, 9 % oli porvaristaustaisia ja 16 %:n taustoja ei tunneta.⁵⁶

Olen luonut asetelman Käkisalmen lääniin nimitetyistä lainlukijoista heidän perhetaustojensa mukaan. Selkeästi porvareihin kuuluvat henkilöt olen laittanut omalle rivilleen, kun taas henkilöt, joiden suvussa on periytynyt lainlukija- tai tuomariammatti olen laittanut omalle

53Blomstedt 1958, 343.

54Kulla 1991, 174.

55Tiihonen & Ylikangas 1992, 93. Kts. myös Vilkuna 2009.

56Blomstedt 1958, 263-264.

rivilleen. Vanhakaan lainlukijasuku ei johdonmukaisesti kuulu porvaristoon. Sen sijaan lainoppineet voidaan koulutustaustansa perusteella luetella kirjallista sivistystä saaneisiin. Olen sijoittanut tutkimuksessani esiintyvät lainlukijat porvaristoon, jos heidän molemmat vanhempansa ovat olleet porvaristoa tai heidän isänsä on kuulunut porvaristoon.

Asetelma 1. Lainlukijoiden sosiaalinen tausta

Perhetausta	Määrä kpl / (%)	Lainlukijat
Porvaristo	4 kpl (36 %)	H. Halitruis, A. Lythraeus, P. Jönsson, L. Sigfridsson.
Lainoppineita	2 kpl (18 %)	Z. Daalman, H. Böök nr.
Epäselvä	5 kpl (46%)	H. Böök, P. Hertzig, S. Matsson, J. Fabricius, P. Raam.
	N= 11 kpl	N= 11 kpl

Käkisalmen läänissä toimineista yhdestätoista tutkimastani lainlukijasta neljällä on ainakin jonkinlainen porvaritausta (36%). Tämä tukee Blomstedtin laskelmia, että Käkisalmen läänin lainlukijoista oli porvaritaustaisia suurempi osa, suhteessa muuhun Suomeen.⁵⁷ Sen sijaan lainoppineiden eli kirjallista sivistystä saaneiden perhetaustojen ja epäselvien perhetaustojen osuudet ovat Blomstedtin tutkimuksesta poikkeavat. Huomautan, että Blomstedt on sekoittanut tutkimukseensa sekä lainlukijoiden sosiaaliset taustat (porvarit, säätyläiset) että lainlukijoiden itsensä saavuttamat koulutustasot. Palaan Blomstedtin tutkimustuloksiin seuraavassa, lainlukijoiden pätevyyttä käsittelevässä luvussa.

Varmuudella porvaritaustaisia ovat omien tutkimusteni mukaan neljä miestä: Mathias Halitruis (isä turkulainen porvari Knut Halis⁵⁸), Anders Lythraeus (sekä isä Jöran Andersson (Lütter) että äiti Brita Mattsdotter (Granberg) molemmat porvareita⁵⁹), Per Jönsson (isä porvoonlainen porvari Jöns Matsson⁶⁰) ja Lars Sigfridsson (isä turkulainen porvari Sigfrid

⁵⁷Blomstedt 1958, 263.

⁵⁸Blomstedt 1958, 382.

⁵⁹Schalin 1974, 37-51.

⁶⁰Blomstedt 1958, 411.

Laurinpoika Skinnare⁶¹) Lythraeuksen tiedetään tulleen ylioppilaaksi Upsalassa vuonna 1637 ja lukeneen sen jälkeen lakia ja mahdollisesti auskultoineenkin vuonna 1640.⁶² Myös Halitruis oli ylioppilas ja opiskeli lakia Turun hovioikeudessa vuosina 1664-1673.⁶³ Nämä kaksi miestä voitaisiin siis laskea Blomstedtia mukaillen myös kirjallista sivistystä saaneisiin lainlukijoihin.

Herman Böökin porvaritaustasta ei ole kunnollista varmuutta. Sylvi Möllerin tutkimuksen mukaan Herman Böök vanhempi olisi käynyt vuoden 1618 aikoihin Viipurissa ulkomaankauppaa. Jos tiedot ovat oikeat, on Herman Böök vanhempi ollut Viipurin valtaporvaristoa ja näin ollen myös Herman Böök nuorempi olisi porvaritaustainen.⁶⁴ Blomstedtin kritiikistä huolimatta Möllerin tutkimus saa vahvistusta J. W. Ruuthin Viipurin kaupankäyntiä koskevistä kokoelmista, joissa mainitaan Herman Böökin omistaneen vuonna 1621 110 tynnyriä vetäneen kauppalaivan.⁶⁵ Aiemmissakaan tutkimuksissa ei ole löytynyt tietoa Böökin kauppiasurasta tai sen päättymisen syistä. Todennäköisesti kaupankäynnin loppumiselle ei ole dramaattisia syitä, koska tietoja tai tarinoita ei ole säilynyt. Voidaan spekuloida, olisiko huonossa taloustilanteessa tehty tarjous virkamiehen työstä vienyt mukanaan ja sen myötä Böök olisi jäänyt uralleen.

Peter Hertzigin isän tiedetään toimineen Turun linnanrakennusmestarina. Hertzigh vanhempi pääsi esimiestensä suosioon, sillä vuonna 1587 hänen työskennellessään Viipurin Vallin rakennuksilla, sai hän äkkiä kuninkaallisen käskyn siirtyä Käkisalmen linnan rakennustyömaan johtajaksi.⁶⁶ Suvulla oli hyvä asema ja tunnettavuutta, mutta ei porvaritaustaa.⁶⁷ Mielenkiintoinen on myös Samuel Matssonin tausta. Hänen vanhemmistaan ei tiedetä, ja vaikka hän on toiminut Helsingissä lakimiehenä, ei hänen auskultoinnistaan ole tietoa. Matsson mainitaan myös Helsingin kaupungin pelimannina ennen työtään lain parissa. Heikoista oloista Matsson tuskin oli, sillä hänen nimissään oli Töölön ratsutila Helsingin

61Blomstedt 1958, 399.

62Kotivuori 2005, id. U88. Luettu ja kopioitu 20.7.2012.

63Kotivuori 2005, id. 1725. Luettu ja kopioitu 20.7.2012.

64Möller 1954, 47, 275-276.

65Halila 1974, 188.

66 Katajala 2010, 179.

67Blomstedt 1958, 387.

pitäjässä, josta kuningatar Kristiinan holhoojahallitus teki vaihtokaupat antaen Matssonille Lappeen Kirvesniemen vuonna 1643. Myös aatelistausta on poissa vaihtoehtoista, sillä Matsson sai rälssioikeudet vasta vuosia myöhemmin.⁶⁸

Zachris Daalman sen sijaan on tunnetun lainlukijasuvun jäsen. Samassa perheessä sekä isä että molemmat pojat toimivat lainlukijoina, kuten kaksi sukupolvea ennen heitä. Sukua ei tiettävästi kuitenkaan ole aateloitu.⁶⁹ Tutkimuskohteistani vain kolmen miehen tiedoista löytyy merkintä rälssiin kuulumisesta, mutta he kaikki (Samuel Matsson⁷⁰, Mathias Halitruis⁷¹ ja Peter Hertzig⁷²) ovat saaneet aatelisoikeudet vasta siirryttyään lainlukijan tehtävistä vaativimpiin virkoihin. Jacob Fabriciuksen sekä ruotsalaisen Peder Raamin taustoista ei ole minkäänlaisia tietoja. Fabriciuksesta ei tiedetä kuin hänen viimeisimmät virkansa, eikä häntä mainita tunnetun Fabricius/Fabritius -suvun sukutauluissa.⁷³

Lähteet eivät anna täyttä varmuutta Peder Raamin kuulumisesta Turun linnankirjurina ja Varsinais-Suomen alueella 1500-luvun loppupuolella voutina toimineen Henrik Maununpoika Ramin⁷⁴ tai Käkisalmen linnanpäällikkönä 1583 toimineen Lars Torstensson Ramin⁷⁵ sukuihin. Raamin suvun tiedot ovat saamattomissa Ruotsissa.⁷⁶ Myös Antti Kujalan tutkimien käräjäpöytäkirjojen mukaan Raam oli ruotsalainen lainlukija, jota vastaan itse entinen Suomen kenraalikuvernööri Per Brahe nousi. Brahen puolustaessa omia tarkoituksiaan, hän vaati Turun hovioikeudelta kielitaidottoman lainlukijan vaihtamista suomalaiseen.⁷⁷

Edellä mainitut yksitoista lainlukijaa ovat virallisesti Käkisalmen lääniin nimitettyjä tuomarinsijaisia. Heidän lisäksi kihlakunnanläänissä asioita hoiti seitsemän muuta miestä. He kävivät joko henkilökohtaisesti jollakin paikkakunnalla, tai lähestyivät kirjeitse käräjiä

⁶⁸Bergholm 1984, 454; Blomstedt 1958, 376.

⁶⁹Bergholm 1984, 1358; Blomstedt 1958, 367.

⁷⁰Bergholm 1984, 454.

⁷¹Aateloituna Ehrenhoff. Blomstedt 1958, 382.

⁷²Brenner 1936, 52-56.

⁷³Jokipii 1960, 48; Blomstedt 1958, 373, 410, 414.

⁷⁴Kiuasmaa 1962, 516.

⁷⁵Katajala 2010, 174.

⁷⁶Karonen 1995, 188.

⁷⁷Kujala 2010, 297.

istunutta tuomaria tai lainlukijaa. Kaikki vierailijat olivat lainlukijan tehtäviä hoitaneita miehiä. Useimmissa tapauksissa vierailija edusti läheisten kihlakuntien, kuten Savon tai Lappeen, kihlakunnantuomarin asiaa, tai lainlukijaa oli pyydetty ajamaan yksityishenkilön etua.

Mielestäni Käkisalmen läänissä toimineiden lainlukijoiden sosiaalisten taustojen tarkastelu osoittaa, että viranhaltijat olivat pääosin koulutettuja tai virkatietä, vähäisestä tehtävästä portaittain vaativampaan tehtävään⁷⁸, kulkeneita henkilöitä. Heillä kaikilla oli esimiestensä arvostus, jota ilman heidän nimittämistään tuomarin sijaiseksi ei olisi hyväksytty. Seuraavaksi keskityn lainlukijoiden taustoihin käytännön tasolla koulutusta ja aiempaa työkokemusta käsitellen. Lainlukijan soveltuvuutta tehtäväänsä voidaan analysoida myös ammatillisen kompetenssin kautta.

2.2 Lainlukijan pätevyys

Lainlukijoiden pätevydestä on heitä koskevassa tutkimuksessa keskusteltu puolesta ja vastaan. Yrjö Blomstedt arvioi tutkimuksensa perusteella lainlukijoiden pätevyyden olleen tyydyttävän arvoinen. Hänen mukaansa lainlukijatoiminnan loppuvuosina viransijaisten opillinen pätevyys oli jopa ”hyvin tyydyttävä”. Heillä on ollut oikeudenhoidollista kokemusta ja erityisesti tuomareita parempi paikallistuntemus.⁷⁹ Petri Karonen viittaa nimenomaan Blomstedtin tutkimukseen kritisoidessaan lainlukijoiden leimaamista epäpäteviksi.⁸⁰

78Vilkuna 2009, 21.

79Blomstedt 1958, 304.

80Karonen 2001, 502 alaviite 101.

Karosen mukaan lainlukijoiden epäpätevyys on perusteltu heidän alemmalla säädyllään ja riittämättömällä koulutuksellaan. Karonen korostaa, ettei 1600-luvun rälssin ajatusmaailmaan kuulunut kirjasivistys, vaan pätevyys mitattiin työkokemuksella. Lisäksi hän huomauttaa, että tuomarinviran haltijoiden työstä valitettiin tai heitä erotettiin useammin kuin heidän sijaistensa työstä.⁸¹ Mielestäni Karosen kommentti on hyvä ottaa huomioon arvoitaessa lainlukijoiden tehtävänhoitoa. Erityisesti, kun suhteuttaa lainlukijoiden istumat käräjät kihlakunnantuomarien istumiin käräjiin ja heidän saamiinsa huomautuksiin tai sanktioihin. Viranhoitoa arvioitaessa täytyy kuitenkin pohtia kuinka oikeusturva todellisuudessa toteutui, kun kuninkaan nimitysoikeudella nimitettyjen kihlakunnantuomarien virkoja hoitivat tuomarien itsensä nimittämät sijaiset.

Veijo Saloheimo kritisoi Yrjö Blomstedtin käsitystä lainlukijoiden paikallis- ja tapakulttuurin tuntemuksesta, sillä useimmat lainlukijat ovat saapuneet lääniin muualta Suomesta ja Ruotsin puolelta.⁸² Toisaalta Blomstedtin työ tuomarien ja heidän sijaistensa paikallistuntemuksen analysoimiseksi ei ole ollut turhaa. Paikallistuntemusta on todennäköisesti pidetty arvokkaana ominaisuutena, koska toisaalta sijaisiksi toivottiin omaa kieltä ymmärtävä ja entuudestaan tuttu sijainen⁸³, ja toisaalta koska lainlukijat itse asettuivat virka-alueilleen.

Lopulta lainlukijoiden paikallistuntemuksella ei ollut merkitystä heidän pätevyyteensä nimitysoikeuden siirtyessä tuomareilta hovioikeuksille. Tärkeämmäksi nousi riittävä kokemus oikeudenhoidosta. Kuitenkin 1600-luvun alussa tuomarin sijaisista 72 % omasivat toiminta-alueensa paikallistuntemusta ja vuosisadan puolestavälistä vuoden 1680 reduktioon saakka lainlukijat asettuivat toiminta-alueilleen suhteellisen pysyvästi, jolloin he Blomstedtin mukaan perehtyivät hyvin paikallisiin oloihin.⁸⁴

Toisaalta olen samaa mieltä Saloheimon kanssa niissä tapauksissa, kun Blomstedt olettaa käräjäpaikkakunnalla aiemmin toimineiden lainlukijoiden tuntevan alueen kulttuurin.

81Karonen 2001, 64-65.

82Saloheimo 1986, 94.

83Blomstedt 1958, 195.

84Blomstedt 1958, 205, 304.

Todellisuudessa voimme vain arvailla, kuinka hyvin lainlukija, tai edes virkapaikallaan asuva kihlakunnantuomari, todellisuudessa tunsu paikallisen väestön ja sen tavat. Blomstedt perustelee väitteensä lainlukijoiden tyydyttävästä pätevyydestä oikeudentuntemuksella, joka on syntynyt lainlukijoiden aiempien virkojen kautta. Useimmat tutkituista lainlukijoista ovat toimineet ennen virkaan nimittämistään vouteina tai kirjureina, jolloin heidän on ollut tunnettava hallinnollinen lainkäyttö.⁸⁵

Yksittäiset kirjurit ovat edustaneet kuningasta paikallisilla käräjillä ja tätä kautta osallistuneet yleisimpien oikeustapauksien käsittelyyn. Ensimmäiset kirjurit olivat saaneet koulutuksensa kirkon katedraalikouluista. Kouluttamattomat kirjurit olivat kehittyneet ammatissa käytännön kautta tai saapuneet Ruotsiin ulkomailta.⁸⁶ Käkisalmen läänissä vuoden 1625 jälkeen toimineista lainlukijoista kaupunginsihteerinä eli -kirjureina on toiminut neljä miestä. Virka oli hyvin arvostettu mutta työläs, sillä se oli useissa kaupungeissa yhdistetty raatimiehen toimeen. Kirjurin (eli sihteerin) tehtävänä oli kirjoittaa raastuvanoikeuden asiakirjat (mukaan lukien tuomiokirjat) sekä todistusasiakirjat ja muut yksityisten henkilöiden tarvitsemat dokumentit.⁸⁷

Käkisalmen kaupungissa kirjuri hoiti myös kaupungin arkistoa, jossa säilytettiin muun muassa kaupungille tärkeitä privilegioasiakirjoja.⁸⁸ Kaupungin kirjurin palkka oli Erkki Kuujoon mukaan suurin Käkisalmen kaupungin varoja syövä virka, kun pormestari ja raatimiehet eivät saaneet kaupungilta lainkaan rahapalkkaa. Olojen vakiinnuttua kaupunginkirjurin palkka nousi 200 kuparitaalerista 250 kuparitaaleriin vuoteen 1663 mennessä. Varat palkkojen maksuun kerättiin kaupungin porvareilta erilaisina veroina ja lisämaksuina esimerkiksi asuntojen taksoittamisella. Vastaavasti porvaristolla oli oikeus saada tietää kaupungin laskut, joihin heiltä varoja kerättiin.⁸⁹ Läänissä lääninsihteerin vastuulla oli maaherran eli käskynhaltijan kirjeenvaihto.⁹⁰

85Blomstedt 1958, 101.

86Tiihonen & Ylikangas 1992, 19.

87Karonen 1995, 86-87.

88Kuujo 1958, 64.

89Kuujo 1958, 67-68.

90Tiihonen & Ylikangas 1992, 19.

Käkisalmen läänin pitkäaikaisen lainlukijan Herman Böökin poika Herman Böök nuorempi toimi ennen isänsä viran jatkamista Käkisalmen kaupungin sihteerinä.⁹¹ Linnankirjurina on aiemmin toiminut Lars Sigfridsson Olavinlinnassa vuonna 1612.⁹² Käkisalmen läänissä vuosia toiminut Jacob Fabricius seurasi Herman Böök nuorempaa ensin Käkisalmen kaupungin sihteeriksi ja toimi virassa neljä vuotta (1648-1652) ennen siirtymistään Käkisalmen lääniin lainlukijaksi taas paikaten Herman Böök nuoremman.⁹³ Mathias Halitruis toimi noin vuonna 1676 Viipurin kenraalimajuri Henrik Rehbinderin sihteerinä. Tukholmassa kyseisenä vuonna kirjoitetussa vihkimerkinnässä hänet on merkitty kirjuriksi. Kenraalimajuri ajoi alaisensa asiaa Äyräpään kihlakunnan voudinvalinnassa siinä onnistumatta, joten Halitruis asettui Käkisalmen lääniin lainlukijaksi seuraaviksi neljäksi vuodeksi vuoteen 1680 saakka.⁹⁴

Ensimmäiset voudit koulutettiin katedraalikouluja käyneestä virkamiesaineksesta. Voutihallinnon tehtävänä oli kantaa vastuu verotuksen organisoinnista ja tilityksistä kruunulle. Voutien maine on huono. Veronkantajan oli helppo tilittää kruunulle vähemmän kuin oli kerätty, tai jättää merkitsemättä tiettyjä veroja kirjanpitoon henkilökohtaista lahjusta vastaan. Koulusta tulevat virkamiehet olivat ensin harjoitelleet käytännön tehtäviä kirjurin tasoisissa tehtävissä, ja jatkaneet siitä kykyjensä mukaan esimerkiksi alivoudeiksi tai lainlukijoiksi.⁹⁵ Voutitaustaisia lainlukijoita on Käkisalmissa tiittävästi toiminut Peter Hertzig. Hänen kollegakseen voisi myös lisätä kirjureihin listatun Lars Sigfridssonin, joka Olavinlinnan linnankirjurin virkansa ja lainlukijan uransa välissä toimi myös Suur- ja Vähä-Savon kihlakunnan voutina huonolla menestyksellä. Sigfridssonin vastoinkäymisistä kerrotaan enemmän seuraavassa luvussa.

Olen virkamiesten runsaan virasta toiseen liikkumisen vuoksi tehnyt jaottelun lainlukijoiden viroista heidän ensimmäisen työnkuvansa mukaan ja laskenut Sigfridssonin näin ollen kirjureihin. Peter Hertzigin ura oli värikäs. Hän aloitti työskentelemällä Kyminkartanon läänin

91Blomstedt 1958, 366.

92Blomstedt 1958, 362, 399.

93Blomstedt 1958, 366, 373.

94Kähönen 1959, 360.

95Tiihonen & Ylikangas 1992, 19-20.

voutina kauden 1606-07. Työt katkaisi Ruotsin ja Venäjän välinen sota, jossa Hertzig toimi sotanotaarina De la Gardien armeijassa ainakin vuoden 1611. Sodasta päästyään hän jatkoi voutin uraa, tällä kertaa kihlakunnan voutina Hattulassa. Vielä ennen Käkisalmen lääniin tuloaan vuonna 1616 Hertzig toimi lainlukijana Hollolassa.⁹⁶

Pormestari edusti kaupunkien paikallishallinnon esivaltaa. Yhdessä raatimiesten kanssa pormestari muodosti maistraatin, joka toimi myös kaupungin tuomioistuimena. Maistraatin tuli valvoa kaupungin privilegioiden eli kaupunkioikeuksien ja niihin liittyvien velvollisuuksien noudattamista. Sen toiminnan piti myös edistää kaupungin ja sen asukkaiden yhteistä hyvää, järjestystä, säädyllisyyttä ja turvallisuutta. Hyvin johdettu kaupunki keräsi taitavia kauppiaita ja kehitti kaupungin elinkeinoelämää. Oleellisin tehtävä maistraatille oli kaupungin taloudenhoito, sen menojen ja tulojen budjetointi, verojen tarkistaminen ja tarpeellisia investointeja koskevien päätösten teko. Kaikesta tästä pääasiallisena vastuullisena oli pormestari. Kaupungin ja sen pormestarin tehtävät vaihtelivat alueittain, aina jokaisen kaupungin yksilöllisten tarpeiden ja olosuhteiden mukaan.⁹⁷

Lain mukaan kaupunkien päättäjien, pormestarin ja hänen kanssaan toimineiden raatimiesten tuli olla ruotsalaisia, sisältäen myös suomenkieliset. Jäsenillä tuli olla kaupungin alueella kiinteistö, joka sitoisi raadin jäsenen pitkäjänteiseen päätöstentekoon. Pormestarilla ja raatimiehellä tuli olla aikaa ja varoja yhteisten asioiden hoitoon. 1600-luvun loppua kohti vaatimukset pormestarin lainopillisesta koulutuksesta kasvoivat. Useimmat pormestarit valittiin kauppiaiden joukosta, sillä heidän toimeentulonsa ja tietonsa sekä yhteytensä kaupunkilaisiin ja toisiin pitäjiin olivat vertaansa vailla.⁹⁸ Lainopillista- tai muutenkaan pätevyyttä pormestarilta ei edellytetty vielä vuosisadan puolivälissä. Pienimmissä ja syrjäisimmissä kaupungeissa kirjallista sivistystä ei vaadittu seuraavalle vuosisadalle siirryttäessäkään, vaikka se toki katsottiin pormestarivaaliin osallistuvan eduksi. Pormestarit valittiin vuodeksi kerrallaan vaalilla, jossa maistraatti asettui ehdokkaista oman suosikkinsa

⁹⁶Brenner 1936, 52-56; Blomstedt 1958, 387.

⁹⁷Halila 1942, 13-15, 50-51.

⁹⁸Halila 1944, 13-15. Myös Halila 1942, 72-75.

taakse ja jonka maaherra vahvisti tai kumosi.⁹⁹

Kaupungin johtavasta virasta lainlukijaksi on siirtynyt Herman Böök vanhempi. Tietoa Böökin aikaisemmasta urasta ja elämästä ylipäätään on vähän. Varmaa kuitenkin on, että Herman Böök ennen saapumistaan Käkisalmen lääniin oli Viipurin pormestarina vuosina 1625-32. Todennäköisesti ennen pormestariksi nimittämistään Böök oli ollut kaupungin raatimiehenä lähes vuosikymmenen.¹⁰⁰

Seuraavassa asetelmassa kokoaan yhteen Käkisalmen lääniin nimitetyt lainlukijat heidän aiemman professionsa mukaan. Mukana asetelmassa ovat mukana kaikki yksitoista miestä, mutta vain seitsemällä heistä on taustatiedoissaan aiempi ammatti. Kolmen henkilön tietoja ei ole, ja Anders Lythraeus oli vasta auskultoinut Turun hovioikeudessa saapuessaan ensimmäiseen nimitykseensä Käkisalmen lääniin.

Asetelma 2. Käkisalmen läänin lainlukijoiden työtausta

Virkanimike	Määrä kpl / (%)	Henkilöt
Kirjurit	4 kpl (36%)	H. Böök nr., L. Sigfridsson, J. Fabricius, M. Halitruis.
Voudit	1 kpl (9 %)	P. Hertzig
Pormestarit	1 kpl (9 %)	H. Böök
Lakimies	1 kpl (9 %)	S. Matsson
Ei aiempaa virkaa	1 kpl (9 %)	A. Lythraeus
Epävarmaa	3 kpl (27 %)	P. Jönsson, P. Nilsson Raam, Z. Daalman
	N= 11 kpl	N= 11 kpl

Asetelmaa 2. voidaan verrata Yrjö Blomstedtin tutkimuksissaan saamiin osuuksiin lainlukijoiden pätevydestä. On kuitenkin otettava huomioon, että oma otokseni on paljon pienempi kuin Yrjö Blomstedtin, joten tulostemme välillä olevat muutamat prosenttieroit eivät

⁹⁹Halila 1942, 76-77, 82.

¹⁰⁰Blomstedt 1958, 366.

ole merkittäviä. Jo edellä on todettu, että tutkimistani lainlukijoista porvaritausta oli 36 %:lla, kun vuosina 1624 – 1652 nykyisen Suomen alueella toimineista lainlukijoista keskimäärin 9%:lla oli porvaritausta. Tunteamattomaksi jäävien osuus omassa tutkimuksessani on 27 %, kun Blomstedtillä se on ollut vain 16 %.

Blomstedt myös erotteli voudin ja kirjurin pätevyyden kirjallisesta sivistyksestä. Jos teen saman jaon omassa aineistossani, saan voudin ja kirjurin tehtävään pätevien (työtaustojen perusteella) osuudeksi 45 %, kun se Blomstedtin tutkimuksessa on ollut 31 %. Vaikeampaa on rinnastaa niin sanotut kirjallista sivistystä saaneet. Vain kahdella tutkimillani lainlukijalla on ylioppilas- ja hovioikeustason koulutus. Vain nämä kaksi yhteenlaskettuina kirjallista sivistystä saaneiden lainlukijoiden osuus Käkisalmen läänissä vuosina 1625 – 1680 ollut 18 %, kun se Yrjö Blomstedtin tutkimuksissa on ollut koko Suomen osalta 44 %.¹⁰¹

Yhdestätoista tutkimistani Käkisalmen läänissä toimineesta lainlukijasta kahdella oli varmasti lakimieskoulutus. Anders Lythraeus ja Mathias Halitruis ovat suorittaneet kruunun virkamiehen lainopillisen koulutuksen eli auskultoinnin¹⁰² Turun hovioikeudessa, Lythraeus vuonna 1640¹⁰³ ja Halitruis vuonna 1673¹⁰⁴. Kahden lainlukijan, Samuel Matssonin ja Per Jönssonin, koulutus on epävarmaa. Blomstedt liittää Jönssoniin nimikkeen auskultantti, mutta tietoja opinnoista ei ole.¹⁰⁵ Matssonin tiedetään toimineen Turussa lakimiehenä, muttei ole selvää, oliko hänet koulutettu ammattiin.¹⁰⁶ Toisaalta opiskelijamatrikkeleihin verratessa on hyvä muistaa, että kyseessä on yliopiston ylioppilasmatrikkeli, ja ilman ylioppilasmerkintää olevia henkilöitä ei ole kirjattu.

Oikeustieteellistä koulutusta ryhdyttiin antamaan Ruotsin ainoassa yliopistossa Upsalan akatemiassa vuonna 1620 ja kymmenen vuotta myöhemmin opiskelijat valitsivat joko

101Blomstedt 1958, 263-264.

102Letto-Vanamo 1991, 36.

103Schalin 1974, 37-51.

104Kotivuori 2005, id 1725. Kopioitu 15.10.2012.

105Blomstedt 1958, 411; Kotivuori 2005, auskultantit.

106Bergholm 1984, 454.

pappiskoulutus- tai virkamieslinjan.¹⁰⁷ Suurvalta-ajan Ruotsin yliopistot opettivat opiskelijoilleen teologian ja klassisen filosofian lisäksi Ruotsin lakia ja sen instituutioiden toimintaa, roomalaista oikeutta, luonnonoikeutta, positiivista oikeutta, inhimillistä ja jumalallista oikeutta, kansainoikeutta ja vertailevasti naapurikansojen oikeuskäytäntöjä sekä vanhojen maakuntalakien oikeutta. Nykypäiväistä ammattitutkintoa ei tunnettu, ja opintonsa suorittanut sai vain todistuksen oppiarvosta. Tärkeämpää oli professorien kirjoittamat suositus- ja todistuskirjeet, jotka mahdollistivat tai hidastivat uralla etenemisen.¹⁰⁸

Vuonna 1656 antoi Svean hovioikeus oikeudenkäyntiohjesäännön, jonka mukaan asianajajan tulisi olla hovioikeuden tutkima ja hyväksymä akateemisen koulutuksen saanut henkilö, joka toimisi lain puolesta valan vannoneena. Käytännössä tätä ideaalia valvottiin vain hovioikeuksien osalta, mutta Turun hovioikeuden alueella kaikki vuosisadan puolessa välissä toimineet asianajajat olivat säännösten puitteissa päteviä.¹⁰⁹ Oikeudenkäynneissä käytettiin jonkin verran juristeja edustamaan päämiestään. Asianajajan nimityksenä käytettiin myös advokaattia tai prokuraattia. Periaatteessa oikeusprosessin oli oltava sellainen, että jokainen lukutaidotonkin kykenisi itse ajamaan asiaansa. Letto-Vanamon mukaan asianajajia käyttivät pääasiassa maalliset ja hengelliset korkeasäätiset.¹¹⁰

2.3 Lainlukijat oikeutta jakamassa

Olaus Petrin tuomarinsäännössä tuomaria varoitettiin väentelemästä lakia eli muotoilemaan lakikirjan tekstiä toisin kuin oli tarkoitettu. Petrin mukaan ”Kyvytön tuomari vänteli lakia, koska ei pystynyt sitä ymmärtämään.” 1600-luvun moraalilakien mukaan riitti, että tuomari luki lakia parhaan ymmärryksensä mukaan.¹¹¹ Käräjäväen onneksi kaikkien annettujen tuomioiden lainmukaisuus tarkastettiin hovioikeuksissa. Hovioikeuksien tekemästä

107Karonen 2001, 283-284.

108Letto-Vanamo 1989, 42-43.

109Letto-Vanamo 1989, 15-20.

110Letto-Vanamo 1989, 7,11.

111Vilkuna 2009, 19.

valvonnasta löytyy esimerkkejä Käkisalmen läänistä. Läänissä vuodet 1643-47 (mm. Räisälässä 1643¹¹²) toiminut lainlukija Anders Lythraeus ei kokenut saamaansa palkkaa riittäväksi, vaan ryhtyi ansaitsemaan lisätienestettä kyseenalaisin tavoin. Hän teki kärjäistuntojen päätökset lakikirjojen sijasta sen mukaan, kuka tarjosi tuomarinsijaiselle suurimmat lahjukset. Asianomistajien kerrottiin taistelleen kärjäsalissa sormimerkein siitä, kenen varallisuus riitti lainlukijan lahjontaan.¹¹³

Toinen sääntöjen rajoilla liikkunut lainlukija oli Suur-Savon kihlakunnanvoudin virasta lainlukijaksi siirtynyt Lars Sigfridsson. Syynä Sigfridssonin Savosta lähtöön oli hänen erottamisensa virasta. Hovioikeus tuomitsi hänet väärennöksistä ”*kavaltajaksi ja olemaan ainiaaksi kelpaamaton kunnialliseen virkaan*”.¹¹⁴ Molemmissa tapauksissa hovioikeuden valvonta ei riittänyt lopettamaan vilpillisten virkamiesten toimintaa. Lythraeus siirtyi Käkisalmen läänistä ensin Uudenkaarlepyyn (vuodet 1649-53) ja siitä Oulun pormestarin virkaan (vuodet 1657-76). Valtiopäiväedustajanakin toiminut pormestari ei päässyt eroon pahasta tavastaan ottaa lahjuksia, ja hänet erotettiin molemmista pormestarin viroistaan lahjonnan vuoksi.¹¹⁵ Sigfridsson toimi tuomiosta huolimatta ensin lainlukijana Lappeella (1635-37) ja sen jälkeen Savossa ja Käkisalmen läänissä (1637-42), kunnes sai uudestaan voudin viran Vähä-Savon kihlakunnasta.¹¹⁶

Kuva 1 Lars Sigfridssonin allekirjoitus

Lähde: Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggI/121, JoMA, mf.

112Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/232v, JoMA, mf.

113Blomstedt 1958, 221.

114Blomstedt 1958, 220.

115Karonen 1995, 194.

116Blomstedt 1958, 399.

Pyhäjärven hallintopitäjän syyskäräjillä käsiteltiin vuonna 1665 Jacob Fabriciuksen aiemmin tuomaroimaa riitaa paronin Tauben ja Tiuralan talonpoikien välillä. Talonpojat kokivat paronin asettamat vuokraehdot liian koviksi. Hovioikeuden tarkastettua pöytäkirjat, se kumosi Fabriciuksen antaman tuomion ja palautti riidan uudelleen käsiteltäväksi. Myös toisella kerralla Fabricius istui käräjiä ja antoi tuomionsa, tällä kertaa ilman talonpoikien asiallista edustusta. Talonpojat katsoivat, ettei tieto heidän asiansa käsittelystä ollut kulkenut, ja vaativat siihen vedoten uudelleen käsittelyä.¹¹⁷ Ohjeistuksen mukaan kaikilla osapuolilla oli oikeus edustukseen käräjillä. Rikkoiko Fabricius talonpoikien oikeutta tahallaan, eli oliko puolueellinen, vai tahattomasti huolimattomuuttaan tai ammattitaidottomuuttaan? Jacob Fabricius oli kuollut ennen tapauksen uudelleen käsittelyä ja tapauksen loppuun käsitteli kihlakunnantuomari Johan Gottfried von Falkenberg.¹¹⁸

Esimerkit osoittavat kollegiaalihalinnon valvonnan puutteet koskien virkamiestensä toimintaa. Virastaan erotettu virkamies pystyi jatkamaan työskentelyään lain parissa vaihtamalla toimialuettaan, ja vanhat rikkeet oltiin valmiita unohtamaan vuosien kuluttua. Toimintaa selittää savolaisen alilaamannin selvitys Turun hovioikeudelle koskien Sigfridssonin paluuta vouden virkaan:

*”koska täällä Savossa niinkuin muuallakin Karjalassa on varsin suuri puute sopivista henkilöistä, jotka pystyvät tuomarin virkaa hoitamaan”.*¹¹⁹ Tarvittavan asiantuntijuuden ja kielitaidon omaavia tuomareita ja heidän sijaisiaan oli alilaamannin sanojen mukaan vähän ja heitä oli vaikeaa suostutella syrjäiselle seudulle valtakunnan itäosaan. Toisin sanoen kuka tahansa lakia tunteva mies oli nimitettävä virkaan, jotta paikallishallinto toimisi.

Tuomiokirjojen perusteella tehtävä analyysi lainlukijoiden käräjätoiminnasta antaa vääristyneen kuvan, sillä yleisimmin lainlukija mainitaan nimeltä vain, kun häntä syytetään väärästä päätöksestä tai asianomainen puoltaa vaatimuksiaan lainlukijan antamalla aiemmalla päätöksellä. Toisenlaisia näkökulmiakin tosin on. Per Jönssonin käräjäpöytäkirjamaininnat antavat miehestä luotettavan kuvan. Jönsson on toiminut asianomaisten edustajana useissa

117Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, gg1/1032, JoMA, mf.

118Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, gg1/1032, JoMA, mf.

119Blomstedt 1958, 220.

tapauksissa erityisesti aatelistoa koskeissa riidoissa.¹²⁰ Pälkjärvellä kärjäväki vetoaa nimenomaan Jönssoniin oikeuden päätöksen kumoamiseksi ja syytetyn vapauttamiseksi. Kun Jönsson ei voi vastata vetoomukseen, syntyy kärjäsalissa protesti, jonka seurauksena koko kärjärahvas pidätetään.¹²¹ Toisaalta Jönsson on myös saanut merkinnän tuomittuaan Kiteellä Paavo Matikaisen sakkoihin ”uthan sitiande rätt”.¹²²

Vuosisadan patronus-klientti-järjestelmä suosi Jönssonin tapaisia, hyödyllisten ihmisten kanssa liittoutuvia henkilöitä. Jönsson vaikuttaa saaneen helposti tukijoita niin aatelistosta kuin porvaristostakin. Huhtikuussa 1666 Käkisalmen kaupungin pormestarin virasta käytiin kiivasta riitaa raadin ja porvariain kesken. Sekasortoisessa tilanteessa Per Jönsson keräsi itselleen kannattajia kaupungin porvariain keskuudesta ja ajoi sitä kautta itseään pormestariksi. Jönssonin tiedetään käyneen Turussa saakka ajamassa Käkisalmen kaupungin porvariain etuja, ja samalla omiaan. Per Jönssonia ei kuitenkaan koskaan valittu pormestarin virkaan.¹²³

Kihlakunnantuomarilla ja hänen sijaisillaan oli epäselvissä tapauksissa mahdollisuus lykätä tuomion antamista seuraaviin kärjiin. Kuningas Kristoferin maanalain Kärjäkaaren 25. pykälässä kihlakunnantuomari määrätään antamaan laillinen tuomio kärjärahvaan sitä anoessa, mutta jos tuomari oli päätöksessään epävarma, hän sai aikaa punnita päätöstään seuraavaan kärjäpäivään, jolloin hänen oli sakon uhalla annettava tuomionsa. Tässäkin tapauksessa tuomarilla oli vielä mahdollisuus vannon valalla, ettei tuntenut asiaa koskevaa lakia, jonka jälkeen asian käsittely ja tuomion antaminen siirtyivät laamannin ratkaistavaksi.¹²⁴

Näin ollen lainlukijalla oli mahdollisuus siirtää tuomion antaminen esimiehilleen, jos hän oli epävarma tai ei lainkaan tuntenut lainkäyttöä yksittäisissä tapauksissa. 25. lakipykälän tarkoituksena on ollut vahvistaa lainkäytön oikeellisuutta ja kärjärahvaan oikeuksia saada

120Esim. Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/907, JoMA, mf.

121Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/897-gg1/899, JoMA, mf.

122Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/863, JoMA, mf.

123Kuujo 1958, 70-71.

124Ulkuniemi 1978, 115.

lainmukaista kohtelua. Käytännössä luokkajaossa kärjärahvasta korkeammalla olleen lainlukijan tai kihlakunnantuomarin ei ole ollut helppo myöntää alemmilleen tietämättömyyttään. Tuomari, joka paljasti, ettei tuntenut jotakin lakia, asetti samalla kyseenalaiseksi koko pätevyytensä lainjakajaksi.

Tutkimistani kärjäpöytäkirjoista voi todeta, että lainlukijat todella siirsivät tuomioiden antamista seuraaviin kärjiin vedoten muun muassa ristiriitaisiin todisteisiin tai tarvittaviin lisäselvityksiin. Tutkimusajankohtani ensimmäisen lainlukijan Petter Hertzighin vuoden 1628 kärjäpöytäkirjoja ei ole säilynyt tuomiokirjakortiston mikrofilmeinä. Hertzighin lainlukemisesta saa tietoa myöhemmistä kärjäpöytäkirjoista, joissa palataan Hertzighin antamiin oikeuspäätöksiin. Ensimmäinen maininta on Joukiosta vuodelta 1642, jossa vanhaa kylien välistä riitaa ratkotaan uudelleen. Hertzigh on ollut lainlukijana käsittelemässä asiaa jo vuonna 1618, jolloin molemminpuolisen haitanteon korvauksista päätöksen tekivät valamiehet.¹²⁵ Petter Hertzighin istumista kärjistä toinen pöytäkirjoista löytyvä maininta on Rautusta vuodelta 1643. Kärjäpöytäkirjassa ei mainita alkuperäisen tuomion antamisajankohtaa eikä selitetä kärjien kulkua. Tuomion antajana vain mainitaan Hertzigh.¹²⁶

Kiteellä vuonna 1663 kihlakunnantuomari Johan Gottfrid von Falkenbergin ja hänen lainlukijansa Per Jönssonin istuessa kärjiä, ei kärjille haastettu talonpoika ollut saanut tarkkaa tietoa häntä vastaan nostetusta haasteesta. Tieto oli unohtunut ja muuttunut useamman henkilön kautta kuljettua. Haastettu talonpoika sai seuraaviin kärjiin asti aikaa valmistella omaa puolustustaan kiistassa.¹²⁷

Päätös perustui tuomarisäännösten pykälään jokaisen syytetyn oikeudesta puolustautua.¹²⁸ Pääsääntöisesti niissä tapauksissa, joissa lainlukija antoi tuomionsa, kyseessä oli lievä sakkorangaistus. Annettuja tuomioita myös perusteltiin kärjäpöytäkirjoissa lainkaarilla ja pykälillä. Esimerkiksi 15.8.1642 Peder Nilsson Raam, Ruotsista saapunut lainlukija joka ei

125Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/194, JoMA, mf.

126Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/231, JoMA, mf.

127Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggI/1083, JoMA, mf.

128Letto-Vanamo 1989, 11.

tuntenut Tiuralaa, alisti saaren käyttöoikeutta koskeneen riidan päätöksen ”kahdelletoista nimitetylle herralle”, jotka päättivät rajata kiistellyn saaren kahteen osaan kantajan ja vastaajan kesken Rakentamisen kaaren perusteella: *”Joka käyttää maata vanhan jaon mukaan sen jälkeen kun uusi jako on toimitettu, maksakoon luvattomasta viljelystä sakkoo rikostensa mukaan. Silloin pakottaa yksi neljännes toisen neljänneksen jakoon ja puoli kylää toisen puolen, ja kylässä on toimitettava tasoitusjako.”*¹²⁹

Säilyneiden kärjäpöytäkirjojen mukaan yksi Käkisalmen läänin luotetuimpia lainlukijoita oli Herman Böök vanhempi. Hän toimi työssään pitkään, vuodesta 1634 vuoteen 1641, mutta ainoat merkinnät, jotka hänen käräjienkäynnistään on merkattu myöhemmin, toisten toimesta, ovat joko Böökin antamien tuomioiden vahvistaminen, toimeenpano tai niiden käyttäminen esimerkkitapauksina. Böök vanhempi tuomaroiki useasti talonpoikien mutta myös aatelisten välisiä kiistoja. Sakkolassa vuonna 1641 soviteltiin Martti Olkinuoran ja korkea-arvoisen maanomistaja Magnus Nyrådhin kiistaa omistusten rajoista.¹³⁰ Böök käytti rajariidoissa kärjäpöytäkirjojen mukaan melko usein erilaisia mieskokoontamisia, jotka kävivät tutustumassa riidellyn maa-alueeseen ja antoivat käräjille ehdotuksensa sopivista rajapaikoista. Edellisen tapauksen lisäksi näin toimittiin Tiuralassa myös vuonna 1637, kun Böök sovitteli kiistaa saaren jakamisesta.¹³¹

Nuoremman Böökin toimintavuosien 1647- 1652 ja 1655 kärjäpöytäkirjoja ei ole säilynyt mikrofilmeinä eikä digitoituina. Hänen istumistaan käräjistä on kuitenkin mainintoja myöhemmissä kärjäpöytäkirjoissa¹³², sillä hän oli käsitellyt useita maanomistusta koskevia riitoja ja kauppoja. Tiedot Herman Böök nuoremman istumista käräjistä ovat vinoutuneet. Säilyneiden tietojen perusteella näyttäisi, ettei Böök nuoremman toimintakautena ollut esimerkiksi ainuttakaan varkautta, henkirikosta tai kunnianloukkausta, ainoastaan maa-aluekiistoja tai niihin liittyviä korvausvaatimuksia. Ainut varkaaksi epäilty, Böökin vankilaan määräämä Bengt Märthensson, oli vuonna 1660 sääntöjen mukaan päästettävä vapaaksi,

129Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/189, JoMA, mf. Ulkuniemi 1978, 69-70.

130Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/115 – 116, JoMA, mf.

131Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggI/1161, JoMA, mf.

132mm. Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggI/1013, ggI/804, ggI/432, ggII/1225, JoMA, mf.

koska häntä vastaan ei löytynyt yhtään todistajaa.¹³³ Käkisalmen lääni tuskin kuitenkaan oli viisi vuotta täysin rikoksetonta seutua.

Näyttäisi siltä, että Herman Böök nuorempi käsitteli käräjillä maakiistoja, jotka jo hänen aikanaan oli kerran jos toisenkin käsiteltyjä. Merkinnät käräjistä myöhemmissä pöytäkirjoissa kertovat, että samaan riitaan haettiin edelleen ratkaisua tai muutosta annettuun päätökseen. Maakauppoja koskeviin riitoihin haettiin aineiston perusteella hyvin usein muutosta vuodesta toiseen. Syynä ilmiöön ovat mielestäni sekä ajatus maaomistuksen siirtymisestä perintömaana että ruotsalaisasutuksen leviäminen itään aikaisempien asukkaiden perinteisille maille.

Esimerkki tällaisesta maakiistasta on Sakkolassa vuonna 1670 uudelleen käsitelty kiista Kaskolan kyläläisten ja Ivan Rajun välillä. Kiisteltyjen alueiden väliin oli määritelty selkeät rajalinjat Mustaojan ja Kivisillan molemmin puolin. Rajat oli 12. syyskuuta 1653 vahvistanut lainlukija Herman Böök (nuorempi). Kaskenpoltosta alkunsa saanut uusi kiista ratkesi Rajun hyväksi ja kaskolalaiset joutuivat korvaamaan polttamansa maan. Päätöksen antoi lainlukijana istunut Zachris Daalman.¹³⁴

Toinen pitkään jatkunut Herman Böök nuoremman tuomaroima kiistatapaus käräjöitiin Tiuralassa hänen toimintakautensa lopulla, ja samaa riitaa kapteeni Larss Örnin saamasta maalahoituksesta ja lahjoituksen alueella asuneen Rodiwon Labanofin välillä selvitteli pitkin 1660-lukua lainlukija Zachris Daalman. Kiista alkoi lahjoituksen rajoista, jota selvittämään Böök nimitti tutkintaryhmän. Ryhmä ei saanut kaikkia miellyttävää ratkaisua aikaan, ja tilanne paheni entisestään. Vuonna 1665, lähes kymmenen vuotta Böök nuoremman toimintakauden päätyttyä, Rodiwon Labanof saapui käräjille vaatimaan uutta rajojen tarkistusta. Käräjillä todettiin Böökin päätöksen olevan edelleen pätevä. Seuraavan vuoden käräjillä Labanof saapui vielä kerran vaatimaan uutta rajantarkastusta pyrkien todistamaan asiansa oikeaksi väärennetyllä kirjeellä. Yli kymmenen vuotta maittensa vuoksi taistellut Rodiwon Labanof menetti käräjillä hermonsaa, ja loukkasi istuvan käräjäväen kunniaa ja

133Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/1224, JoMA, mf.

134Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggI/434 – 437, JoMA, mf.

istuvaa lainlukijaa. Labanof ei saanut rajojen uusintatarkastusta, ainoastaan tuomion oikeuden halventamisesta.¹³⁵

Lainlukija Zachris Daalman oli Käkisalmen läänin pitkäaikaisin tuomarinsijainen. Hän hoiti tehtäviään lähes kymmenen vuotta vuosina 1666 – 1675. Näihin vuosiin mahtui monenlaisia kärjäasioita ja sekä hyvää että huonoa palautetta. Edellä esitellyssä Rodiwon Labanofin tapauksessa Daalman sai osakseen kuulla turhautuneen asianosaisen pettymyksen. Daalman oli kuitenkin esimiestensä silmissä mies paikallaan, sillä hänet nimitettiin varakihlakunnantuomariksi heti kuninkaallisen reformin astuttua voimaan vuonna 1680.¹³⁶

Lainlukija Samuel Matsson esiintyy kärjäpöytäkirjoissa niin tuomarinsijaisena kuin asianosaisenakin. Vuonna 1668 Zachris Daalman joutui selvittämään Pyhäjärven kärjillä edeltäjänsä sotkuisia viljakauppoja ratsumestari Claus Johan Tauben kanssa. Matsson säilytti tapauksessa maineensa, kun Tauben kirjanpitäjä Erich Michellsson joutui syytteeseen petoksesta.¹³⁷ Matssonin tuomioihin haettiin melko paljon muutoksia verrattuna neljään edelliseen lainlukijaan, joiden tapauksiin ei ole palattu yhtä usein. Pyhäjärvellä vuonna 1662 esitettiin kärjäväelle hovioikeuden tarkastajan päätös, joka kumosi Matssonin tuomion talonpojan hevosen ulosmittaamisesta.¹³⁸

Seuraavana vuonna Sakkolassa ratsumestari Klöfverskjöld vaati muutosta talonpoikansa viljelymaata koskevaan tuomioon, jonka Matsson oli antanut. Klöfverskjöld pyrki käyttämään hyväkseen säätyarvoaan ja vetosi asiassa myös kihlakunnantuomari Mathias Alhemukseen, mutta Sakkolan kärjillä Matssonin tuomio säilyi, ja korkea-arvoinen maanomistaja joutui tyytymään siihen, ettei oikeus suostunut muuntelemaan lakia eikä tuomion kumoamiseen ollut lainmukaista syytä.¹³⁹

135Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/947, gg1/1039, gg1/1061, JoMA, mf.

136Blomstedt 1958, 367.

137Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/683, JoMA, mf.

138Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/1142, JoMA, mf.

139Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/1124, JoMA, mf.

Edellä esitellyistä lainlukijoista Peder Jönsson, Herman Böök nuorempi ja Samuel Matsson työskentelivät Käkisalmen läänissä lähes peräkkäisinä vuosina. Räisälän vuoden 1662 kärjäpöytäkirjoista löytyy mielenkiintoinen tapaus, joka sitoo kaikki kolme lainlukijaa samaan tapahtumaan, vaikka tapahtumien aikaväli on lähes kymmenen vuotta. Räisälässä nostettiin esiin vanha, ruptuurisodan alkaessa syntynyt yhteenotto talonpoikien ja läänitysherran välillä. Herman Böök nuorempi oli kutsunut ylimääräiset käräjät koolle heti syytteiden saapuessa ja tapahtumista oli ilmeisesti annettu myös jonkinlainen päätös.¹⁴⁰

Tapahtui kuitenkin niin, että Herman Böök nuorempi kuoli lyhyen ajan kuluttua kärjästä, eikä kärjäpöytäkirjaa ollut ehditty lähettää tarkastettavaksi. Ruptuurisodan aikana (1656 – 58) asiakirjat olivat kadonneet. Räisälässä vuonna 1662 Peer Jönsson yritti löytää tietoja Böökin kadonneista kärjäpöytäkirjoista, ja hän oli lähestynyt edeltäjäänsä Samuel Matssonia kirjeellä. Matsson oli vastannut Jönssonille 20.9.1662, ettei hän ollut koskaan saanut kyseisiä käräjiä koskeneita papereita esimiehiltään Zacharias Jönssonilta tai Herman Brandtilta. Lainlukija Peder Jönsson pystyi vain toteamaan tämän tilanteen, eikä minkäänlaista tuomiota pystytty kirjaamaan.¹⁴¹

Tutkimusajankohdan viimeinen lainlukija oli Mathias Halitruis. Hänen ensimmäisten toimintavuotensa 1676 – 1677 kärjäpöytäkirjat puuttuvat, ja seuraavat kaksi vuotta hän toimi lainlukijana kihlakunnantuomari Johan Plagmanin rinnalla.¹⁴² Oikeusreduktiota edeltävinä vuosina kärjäpöytäkirjoissa näkee muutoksen käsiteltävien asioiden luonteissa. Kun tutkimusajankohdan alkuvuosina useat kärjäasiat koskivat rajariitoja ja kaskenpolttoa epäselvillä raja-alueilla, antoi Mathias Halitruis huomattavasti harvemmin tuomioita edellä mainittuihin riitoihin. Hänen vuoden 1680 kärjäpöytäkirjoissaan esiin nousevat tappelut, kunnianloukkaukset ja muut ihmisten välisten sosiaalisten ongelmien ratkomiset sekä ulosotot.

140Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/1158, JoMA, mf.

141Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/1158, JoMA, mf.

142Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg2/1145, JoMA, mf.

Salmin ja Suistamon syyskäräjillä vuonna 1680, kun kuninkaallinen oikeusreduktio ei vielä ollut ehtinyt Käkisalmen lääniin saakka, ja Halitruis vielä istui lainlukijana, kuultiin monenlaisia ihmiskohtaloita. Kartanossa työskennellyt Christina Bagg saapui käräjille todistamaan miehensä kokemaa väkivaltaista ryöstöä. Ortodoksina nimensä Maximiksi muuttanut mies oli hakattu ja runnottu karhunrautaan metsässä, josta hän oli raahautunut kotiinsa. Kahdeksan päivän kuluttua samat Maximin pahoinpitelijät saapuivat kartanolle ja vaativat talossa työskennelleeltä vaimolta rahaa. Kun hän oli uhkarohkeasti kieltäytynyt, olivat ryöstelemään tulleet kolme miestä lyöneet myös Christiinaa, vieneet hänet ulos ja ryöstäneet kartanon omaisuutta sekä vaimon vaatteet.¹⁴³

Ryöstäjistä kaksi tunnistettiin. Johtohahmona toimi mies nimeltä Proko, ja hänen toisena kumppaninaan erilaisia rengintöitä kylissä kierrellen tehnyt Petri Voutilainen. Miehiä ei ollut saatu kiinni, ja heidän uskottiin piileskelevän metsässä. Voutilaisen vaimo vannoi tietämättömyyttään miehensä teosta, eikä voinut ymmärtää miehensä pystyvän johonkin niin pahaan kuin mistä häntä syytettiin. Käräjillä tiedettiin Maximin todistaneen Prokoa vastaan vuosia aiemmin, ja että Proko oli saamiensa suurten sakkojen jälkeen uhannut tehdä Maximian elämästä hankalaa ja etsivänsä hänet käsiinsä vaikka hän pakenisi Venäjänmaalle saakka.¹⁴⁴

Mathias Halitruis totesi oikeuden olevan voimaton, sillä todennäköisimmin ryöstäjät olivat jo ehtineet Venäjän puolelle. Hän kuitenkin laittoi asian eteenpäin, jotta Venäjän puolelta mahdollisesti löytyvät rikolliset saataisiin kiinni ja luovutettaisiin Ruotsiin suorittamaan rangaistustaan. Rikolliskolmikron ryöstämien tavaroiden arvoa tai niiden ja väkivaltaisuuden korvauksellista arvoa ei käräjillä edes arvioitu.¹⁴⁵

Toinen tapaus samoilla käräjillä koski Johan Thomasson Harmaapäätä, joka häädettiin kotoaan sotilaiden voimin kolmen vuoden vuokrien maksamattomuuden vuoksi. Kartanon

143Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, gg2/799-780, JoMA, mf.

144Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, gg2/800, JoMA, mf.

145Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, gg2/801, JoMA, mf.

tilanhoitaja (inspehtori) oli antanut toimintakäskyn *magni arnandrin* Olof Bergille, joka myös edusti kartanoa käräjillä. Olof Bergh oli taitava inspehtori, joka sai vuokralle hoitamansa eversti von Anderssonin tilan. Viisi vuotta Salmin ja Suistamon käräjien jälkeen Bergh siirtyi vuokralle Niukkalan hoviin, joka kukoisti vaikenakin aikoina.¹⁴⁶ Syytetty ja häädetty Harmaapää oli puolustukseen häätötilanteessa kertonut tilanhoitajan varastaneen vuokratuloja. Koska Harmaapään tietolähde oli hänen mukaansa ollut vain huhupuheet, ei hän käräjillä puolustukseen sanonut mitään. Mathias Halitruisin tehtäväksi lainlukjana jäi vahvistaa häätö tapahtuneeksi.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Katajala 1990, 40,65.

¹⁴⁷Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg2/ 807-808, JoMA, mf.

3. Lainlukijoiden henkilökuvat

3.1 Käkisalmen lääniin nimitetyt lainlukijat

Edellä olen käsitellyt lainlukijoiden uraa edeltänyttä sosiaalista asemaa ja heidän persooniensa näkymistä käräjätuvissa. Tässä luvussa tarkoitukseni on tutkia syvemmin Käkisalmen läänin lainlukijoiden henkilöllisyyttä. Tutkimuksessani syntyy huomattava jakauma henkilöiden julkisten tietojen määrässä. Etenkin tutkimuksen aikarajauksen alussa toimineet henkilöt ovat jääneet unohduksiin, kun taas eräät vahvat persoonat ovat jättäneet nimensä useisiin lähteisiin. Henkilöhistoriat painottuvat lainlukijoiden virkauriin, maaomistuksiin ja sukulaissuhteisiin. Kovin syväälle henkilöiden henkilökohtaista elämää tai heidän yksityisyyttään ei pääse. Ensikäden lähteitä, kuten päiväkirjoja tai kirjeitä, ei löydy. En myöskään ole löytänyt toisten kirjoittamia muistelmia tai mainintoja tutkimistani lainlukijoista.

1600-luvulla eläneiden valtion virkamiesten elämä oli hyvin toisenlaista, kuin millaisena virkamiehet nykyisin ajatellaan. Ulla Koskinen korostaa, ettei tutkimusajankohtana ajateltu vastakohtia, kuten ”virallinen” ja ”epävirallinen”, ”valta” ja ”julkinen” tai ”julkinen” ja ”yksityinen”. Koskinen jatkaa, ettei käsitteitä ”työ” ja ”vapaa-aika” ollut, ja virkatehtäviä hoidettiin yksityishenkilöinä ja yksityisasiointa virkamiehinä.¹⁴⁸ Tällainen ajattelu näkyy Käkisalmen läänin tuomiokirjoja lukiessa tapana, jossa yksityisasiansa käsittelevä henkilö mainitaan usein arvon ja virkanimikkeen kanssa, esimerkiksi lainlukijana.¹⁴⁹

148Koskinen 2011, 12.

149Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/212, JoMA, mf.

Ensimmäinen Käkisalmen läänin nimitetty lainlukija oli Peter Hertzigh, joka ennen Venäjän sotaa toimi ensin voutina Kyminkartanon läänissä 1606 – 1607 ja siirtyi siitä suoraan Hollolan lainlukijaksi seuraavaksi vuodeksi. Venäjän sodassa Hertzigh palveli Jakob De la Gardieta sotanotaarina. Vuonna 1611 hänet nimitettiin taas voudiksi, tällä kertaa Hattulaan. Hertzighin ansioluettelo antaa miehestä toimeliaan kuvan. Hän toimi lainlukijana sekä Hattulassa, Hollolassa ja Käkisalmen läänissä yhtäaikaaisesti vuosien 1615 ja 1626 aikana.

Vuonna 1616 Käkisalmen läänissä kaivattiinkin toimeliasta ja kokenutta lainlukijaa. Valloitettava alue oli saatava osaksi kuningaskuntaa ja tehtäviä oli paljon. Hertzigh olikin läänissä yhtäjaksoisesti vuosina 1616 – 1618, kunnes hänet nimitettiin Turun hovioikeuden asessoriksi vuonna 1625. Hänen uransa huipentui vuonna 1628, kun hän Käkisalmen ja Pähkinälinnan läänien lainlukijan tehtävien lisäksi sai nimityksen Narvan alikäskynhaltijaksi.¹⁵⁰ Alikäskynhaltijana hän sai kuninkaalta lahjoitusmaan Heinlahdesta Kutajoen kylästä. Maatilaan kuului kiinteästi kolme torppaa ja tilan oli tarkoitus periytyä Hertzigin suvulle. Peter Hertzigin kuoltua vuonna 1658, hänen molemmat poikansa olivat jo menehtyneet ja maatila torppineen periytyi Hertzigin vävyille.¹⁵¹

Mielenkiintoiset henkilöt ovat isä ja poika Böök, jotka sekä olivat rajantuntumasta kotoisin että jäivät valtakunnan itäisimpään kolkkaan asumaan. Sekä isä että poika olivat luotettuja valamiehiä Käkisalmen läänin käräjillä. 13. syyskuuta vuonna 1641 pormestarina ja raatimiehenä tunnettu Herman Böök, hänen poikansa Herman Böök ja useat muut hyväksitut miehet olivat todistamassa Venäjälle karanteen ja rajalla kiinnijääneen rengin Ignatius Aleksisipojan tapausta. Renkiä syytettiin varkaudesta ja luvattomasta rajanylityksestä, josta syystä komendantti Johan Tawast oli vanginnut hänet Käkisalmen linnan vankilaan. Renki itse vannoi syyttömyyttään varkauteen ja yritti päättää itse päivänsä. Kuninkaan maanlain 23. ja 28. lainkaaren vedoten käräjät tuomitsevat Aleksisipojan karkaamisesta ja puuttuvasta työstään aiheutuneesta velasta isännälleen.¹⁵²

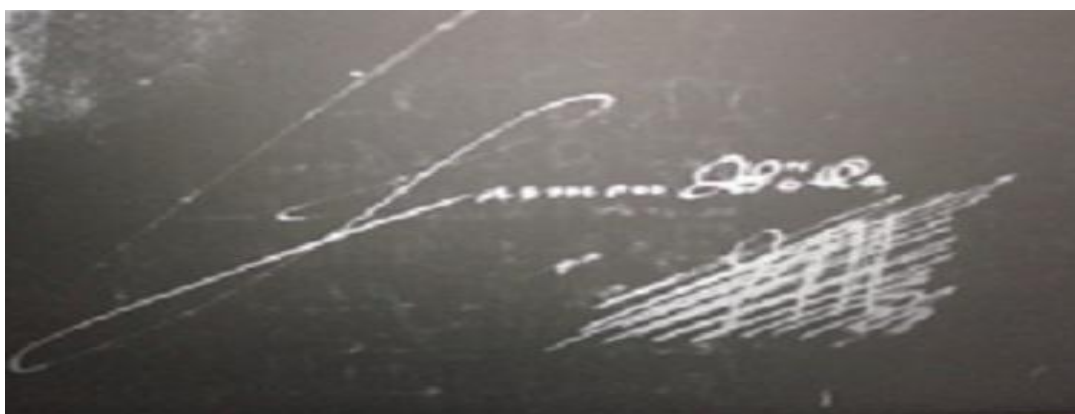
150Blomstedt 1958, 387.

151Brenner 1936, 52-56.

152Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, ggII/120-121v, JoMA, mf.

Kuningas Kristoferin maanlain varkautta koskevassa Varkaankaaressa 23. luvussa määrätään, että kiinnisaadun varkaan kiinniottaja saa varkaan senhetkisen omaisuuden, ja että varastetun omaisuuden omistaja saa lunastuksetta takaisin sen, mitä hän on menettänyt.¹⁵³ Sen sijaan Kuningas Kristoferin maalaista ei löydy ainuttakaan kohtaa 28, joka sopisi Aleksisipojan tuomioon. Joko merkintä viittaa väärään lainkaareen tai sen väärään kohtaan tai pykälään. Käräjien perusteluja on mahdotonta arvailla enempää.

Kuva 2 Herman Böök vanhemman allekirjoitus

Lähde: Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/155

Puolitoista vuotta myöhemmin Herman Böök vanhempi istui Käkisalmen linnassa kaupunginsihteerinä eli kirjuriina, kun Ignatius Aleksisipojan tapausta käsiteltiin uudelleen. Kuninkaallinen hovioikeus oli palauttanut lainlukija Lars Sigfridssonin antaman tuomion uudelleenkäsiteltäväksi todisteiden puutteellisuuden vuoksi. Myös Aleksisipoika itse kertoi käräjien lautamiehille, kuinka toinen venäläinen renki olisi varastanut hänen vaatteensa ja lavastanut hänet syylliseksi, ja että renkien isäntä Stephen Lachanoff ei olisi voinut tunnistaa viikon palvelleita renkejä toisistaan. Kihlakunnantuomari Peder Nilsson Raam alisti päätöksen valamiehistöille, johon myös kirjuriina toiminut Herman Böök kuului. Käräjät päättivät pitää Aleksisipojan vankeustuomion voimassa tuomarisäännökseen viittaamalla.

¹⁵³Ulkuniemi 1978, 164.

Vain yhden miehen kertomuksen perusteella ei ketään voinut vapauttaa, eikä Ignatius Aleksisinpöjällä ollut todisteita tai silminnäkijöitä tarinansa tueksi.¹⁵⁴

Herman Böök vanhempi oli perehtynyt oikeudenkäyttöön Viipurin raatihuoneella, jossa hän toimi raatimiehenä kausina 1609-1616, 1618, 1620 ja 1622. Pitkään luottamustehtävässään jaksanut Böök valittiin pormestariksi vuonna 1625 ja häneen luotettiin siinä määrin, että hänet merkittiin myös valtiopäiväedustajaksi vuonna 1627. Varmuutta siitä, osallistuiko Böök todella valtiopäiville, ei ole. Pormestarikautensa loputtua 1632 Böök luopui töistään Viipurissa, ja aloitti Käkisalmen läänissä lainlukijana. Tuliko kutsu Inkerin käskynhaltijalta, valtaneuvos Mattias Soopilta¹⁵⁵, vai ajoiko kauppiaan taloudellinen tilanne hänet liikkeelle? Lähteet eivät kerro vastausta, mutta vuonna 1634, kaksi vuotta pormestarikautensa jälkeen, Herman Böök istui käräjiä Käkisalmen läänissä.¹⁵⁶

Herman Böök oli naimisissa Katarina Stråhlmanin kanssa, pariskunta sai ainakin yhden lapsen, poika Hermanin ja he omistivat Nisalahden tilan Säkkijärvellä.. Vaimon isä Henrik Stråhlman oli viipurilainen kauppias ja talollinen. Vaimon äidin, Anna Juustenin, isä Paulus Juusten oli Viipurin ja Turun piispa. Hänen puolensa suvusta oli valinnut ammattinsa lain piiristä, sillä Paulus Juustenin molemmat tyttäret olivat naimisissa raatimiehen tai pormestarin kanssa ja neljästä pojasta yksi toimi hospitaalivoutina muiden ryhdyttyä sotilasuralle.¹⁵⁷

Herman Böök nuoremman eno oli Käkisalmissa myöhemmin toimineen Mathias Halitruisin kolmannen vaimon isoisä. Herman Böök nuoremman äidin, Katarina Stråhlmanin, veli Peter Stråhlmanilla oli vaimonsa kanssa tytär Brita. Brita Stråhlman avioitui Viipurilaisen kauppiaan ja raatimiehen Mårten Winterin kanssa. Pariskunnan tytär Brita Mårtensdotter Winter solmi toisen avioliittonsa Mathias Halitruisin kanssa noin vuonna 1693.¹⁵⁸

154Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, ggII/170v-171, JoMA. mf.

155Blomstedt 1958, 253-254.

156Blomstedt 1958, 366.

157Bergholm 1984, 1272.

158Bergholm 1984, 1272; 1368-1371.

Mathias Halitruisin isä Knut Halis oli turkulainen tukkukauppias. Mathiaksella oli ainakin yksi veli, jonka poika Jacob oli vuosisadan lopulla kappalaisena Rantasalmella. Nuori Mathias oli 14 vuoden ajan kasvattipoikana turkulaisella tullitarkastaja Filip Mårtensson Arppella, jonka isä Mårten Arppe oli aikanaan 1500- ja 1600 -lukujen vaihteessa Turun rikkaimpia kauppiaita¹⁵⁹. Vuonna 1664 tai 1665 Mathias Halitruis pääsi Turussa ylioppilaaksi. Jo opiskeluaikanaan Halitruis toimi Viipurin kenraalimajurin sihteerinä ja meni ensimmäisen kerran naimisiin pappissuvusta tulleen Kristina Agricolan kanssa vuonna 1672. Seuraavana vuonna Halitruis auskultoi Turun hovioikeudessa.¹⁶⁰ Mathias Halitruisin Käkisalmen läänissä viettämistä vuosista ei ole merkintöjä edes käräjäpöytäkirjoissa. Asiasta voisi päätellä, että Halitruis hoiti tehtävänsä hyvin, eikä tarvetta tuomioiden purkamiselle tai riitojen uudelleen käsittelyille ollut.

Turun yliopiston ylioppilasmatrikkelissa Mathias Halitruisin syntymäajaksi arvioidaan vuosi 1645. Halitruis eli suhteellisen vanhaksi, sillä kuollessaan 1707, hän oli noin 62-vuotias. Sekä hänen veljenpoikansa että poikapuolensa kuolivat samoihin aikoihin Halitruisin kanssa.¹⁶¹ Merkintöjä hänen urastaan virasta erottamisen jälkeen ei enää ole. Olisiko ikääntynyt aatelismies vetäytynyt yhteiskunnallisesti tärkeistä tehtävistä nauttimaan etuoikeuksistaan, sitä eivät lähteeni kerro.

Anders Lythraeus oli oululainen pormestarin poika. Anders Georg Lütter syntyi äitinsä Brita Mattsdotter Granbergin toisessa avioliitossa Oulun pormestari Jöran Andersson Lütterin kanssa. Andersilla oli ainakin yksi veli ja sisko. Anders kävi koulunsa Uppsalassa ja sai ylioppilastodistuksensa 2.12.1637, neljä vuotta isänsä kuoleman jälkeen. Kolmen vuoden kuluttua Anders Lythraeus jo auskultoi Turun hovioikeudessa.¹⁶² Auskultointinsa jälkeen vastavalmistunut Anders matkasi valtakunnan toiselle rajalle Käkisalmen lääniin lainlukijaksi. Pesti kesti neljä vuotta vuosina 1643-1647. Tammikuussa 1647 Lythraeus kirjasi ratsumestari Claes Johan Tauben ja inspehtori Johan Orbinskin kanssa ylös Salistenrannan kylän rajoja ja maankäyttöä. Asiaan palasi uudelleen Zachris Daalman vuonna 1668, kun paikalliset

¹⁵⁹Bergholm 1984, 77.

¹⁶⁰Kotivuori 2005, id 1725. Kopioitu 24.7.2012.

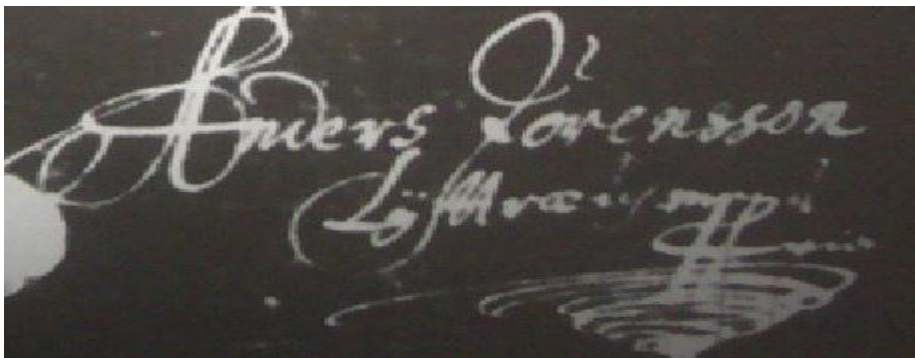
¹⁶¹Kotivuori 2005, id 1725. Kopioitu 24.7.2012.

¹⁶²Kotivuori 2005, id U88. Kopioitu 15.10.2012.

talonpojat valittivat rajarikkomuksista ja vastustivat aiemmin vedettyjä rajaviivoja. Itse lainlukijan toiminnasta ei kukaan valittanut.¹⁶³

Käkisalimesta kokemusta kerännyt Lythraeus muutti Uuteenkaarlepyyhyn, jossa hänet valittiin kaupungin pormestariksi.¹⁶⁴ Perheessä arvostettiin kirjallista sivistystä. Veli Jakob luki itsensä maisteriksi ja sai viran Uudenkaarlepyyn triviaalikoulun rehtoriksi. Myös Andersin siskonpoika luki ylioppilaaksi ja jatkoi sen jälkeen opiskeluaan papiksi.¹⁶⁵ Suvun vahva sivistystaso varmasti edesauttoi laintuntevaa Anders Lythraeusta nousemaan aina valtiopäiväedustajaksi saakka. Hän edusti kotikaupunkiaan Oulua vuosina 1664, 1668 ja 1672 ollessaan kaupungin pormestarina.¹⁶⁶

Kuva 3 Lainlukija Anders Lythraeuksen allekirjoitus

Lähde: Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggI/232, JoMA, mf.

Anders Lythraeus oli naimisissa kaksi kertaa. Hänen ensimmäisessä avioliitossa Karin Köniksdotterin kanssa syntyi poika Jöran, joka isänsä jalanjäljissä auskultoi Turun hovioikeudessa vuonna 1667.¹⁶⁷ Andersilla oli myös kaksi tytärtä Katarina, joka avioitui oululaisen papin ja myöhemmin kirkkoherraksi nousseen Jacob Frosteruksen kanssa¹⁶⁸, ja Margareta, jonka aviomies Zachris Ulhegius oli Oulun kappalainen ja Iin virkaatehnyt

¹⁶³Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg1/681, JoMA, mf.

¹⁶⁴Blomstedt 1958, 401.

¹⁶⁵Kotivuori 2005, id U88. Kopioitu 15.10.2012.

¹⁶⁶Blomstedt 1958, 401.

¹⁶⁷Kotivuori 2005, id U287. Tarkastettu 15.10.2012.

¹⁶⁸Kotivuori 2005, id U88; id 1062. Tarkastettu 15.10.2012.

kirkkoherra.¹⁶⁹

Karin kuoli noin vuonna 1662. Toisen avioliittonsa Anders Luthraeus solmi Märta Johansdotter Hogstadiuksen kanssa. Elinajasta päätellen toinen vaimo oli avioituessaan mieheensä nähden melko nuori, sillä avioliiton tiedetään olleen hänelle ensimmäinen ja hänen kuolinvuodekseen on ilmoitettu vuosi 1710.¹⁷⁰ Anders Lythraeus kuoli vuonna 1678 pitkän ja värikkään uran jälkeen, kaksi vuotta Oulun pormestarin virasta erottamisen jälkeen.¹⁷¹ Poika Jöran ei yltänyt samanlaisiin saavutuksiin kuin isoisänsä ja isänsä. Jöranin urasta ei ole minkäänlaisia merkintöjä auskultoinnin jälkeen. Hänen tiedetään kuolleen Turussa 5.12.1680, mutta kuolinsyytä ei tunneta. Todennäköisesti Jöran ei perustanut perhettä ja näin ollen Anders Lythraeuksen sukuhaara päättyi hänen poikaansa.¹⁷²

Samuel Matsson oli lainlukija, joka oli valmis kulkemaan pitkiäkin matkoja paremman elämän toivossa. Vuonna 1640 hän omisti Töölö-nimisen tilan Helsingin kaupungin lähetyvillä. Vuonna 1641 hänet on kirjattu Turussa asianajajaksi ja Raaseporin lainlukijaksi.¹⁷³ Kun Helsingin kaupunki siirrettiin sen nykyiselle alueelle, jäi Töölön tila sen alle ja korvauksena Matsson sai Taipalsaaresta Kirvesniemen rusthollin. Tuohon aikaan Matsson jo kutsui itseään lisänimellä Forssman.¹⁷⁴

Uudella tilallaan Samuel Forssman aloitti Lappeen kihlakunnan lainlukijana. Toimiessaan Inkerissä lainlukijana 1650 luvulta eteenpäin, hän kasvatti omistuksiaan kahdella autiotilalla Samoiskoin pogostassa. Kuningatar Kristiina lahjoitti hänelle aatelisvapaudella ja rälssioikeudella 19.10.1650. Lahjoitus oli osoitettu Samuel Forssmanille ja hänen jälkeläisilleen, joita olivat hänen kolme poikaansa avioliitostaan Karin Thorviggen kanssa. Abraham, Isak ja Jakob Forssmanista ei ole tarkempaa tietoa. Ainakin Abraham perusti perheen, ja hänen pojanpoikansa etenivät muun muassa kirkkoherraksi, rovastiksi,

169Kotivuori 2005, id U88; id 1850. Tarkastettu 15.10.2012.

170Kotivuori 2005, id U88. Kopioitu 15.10.2012.

171Kotivuori 2005, id U88. Kopioitu 15.10.2012.

172Kotivuori 2005, id U287. Tarkastettu 15.10.2012.

173Blomstedt 1958, 376.

174Bergholm 1984, 454.

nimismieheksi ja kultasepäksi. Töölön tilan korvaukseksi saadun Kirvesniemen rusthollin Samuel Matsson Forssmanin pojat myivät isänsä kuoltua 420 vaskitaalarin hintaan.¹⁷⁵

Per Jönssonin henkilökohtaisesta elämästä ei ole tarkkoja tietoja. Hänen nimensä on ajalle niin yleinen, että eri lähteiden kuten auskultanttimatrikkeliin tietoja on mahdotonta identifioida kyseiseen henkilöön. Blomstedt mainitsee Per Jönssonin isäksi porvoolaisen porvari Jöns Matinpojan.¹⁷⁶ Perin nuoruudesta tai koulunkäynnistä ei tiedetä. Blomstedtinkin arvio Jönssonin auskultoinnista vuonna 1650 on epäilevä.¹⁷⁷

Ennen lainlukijan tehtäväänsä Käkisalmen läänissä, Per Jönsson toimi samassa asemassa Lappeella ja Jääski-Äyräpäässä vuosina 1650 – 1661. Virallisesti Jönssonin Käkisalmissa ollut lainlukijantehtävä käsitti vuodet 1662 – 1663, mutta vielä vuonna 1666 mainitaan Käkisalmen kaupungin pormestarin vaaleissa ehdokkaana ”Käkisalmen läänin lainlukija Pietari Juhaninpoika”.¹⁷⁸ Vaikka Per Jönsson ei päässyt nousemaan lainlukijaa korkeampiin virkoihin, kertoo pormestariksi hakeminen ja sen puolesta kampanjoiminen kunnianhimosta ja yrityksestä nousta korkeampaan asemaan yhteiskunnassa. Olivatko syyt epäonnistumisille henkilökohtaisissa ominaisuuksissa, tavoissa tai taidoissa, vai henkilökemioissa patronus-klientti -järjestelmässä, on sitä mahdotonta arvioida olemassa olevista tiedoista.

Zachris Daalman jatkoi lainlukijana isänsä Martin ja isoveljensä Mikaelin jalanjäljissä. Isä Martti Mikaelinpoika aloitti uransa lainlukijana Sääksmäellä, Vehmaalla ja Ylä-Satakunnassa. Lainlukijana toimiessaan Martti Mikaelinpoika otti sukunimekseen Daalmanin, kun taas hänen veljensä Josef otti suvun sukunimeksi Valleniuksen, jota myös nuoremmat veljet käyttivät.¹⁷⁹ Vuonna 1641 maaherra määräsi Martti Mikaelinpojan Uudenkaupungin pormestariksi, mutta vuonna 1643 hänet erotettiin ”virkavirheen ja sopimattoman käytöksen vuoksi”.¹⁸⁰ Isä omisti Lempäälässä Tiuralan tilan, mutta sen siirtymisestä jälkeläisille tai leski

175Bergholm 1984, 454.

176Blomstedt 1958, 411.

177Blomstedt 1958, 263 viite 5.

178Kuujo 1958, 70-71. Vaalia käsitelty edellä luvussa 2.3

179Bergholm 1984, 1343.

180Blomstedt 1958, 401.

Valpuri Sakariaantyttyärelle Martti Mikaelinpojan kuollessa 52-vuotiaana 17. maaliskuuta vuonna 1652, ei ole erillistä mainintaa. Hänen kuolinvuoteensa tiedetään olleen Lempäälässä.¹⁸¹

Myös Zachrisin isovelji Mikael aloitti uransa lainlukijana ja valittiin Haminan pormestariksi vuonna 1675. Hän ehti olla pormestarina vain kaksi vuotta, kunnes kuoli jättäen jälkeensä leski Gertrud Svensdotterin ja ainakin kaksi poikaa Mikaelin ja Svenin. Vaikka isästä ja isoveljestä tiedetään näinkin paljon myös yksityiselämän puolelta, ovat tiedot Zachris Daalmanista hyvin vähäiset ja ristiriitaiset. Bergholm mainitsee Zachrisin asuneen Taipalsaareissa ja olleen lainlukijana Lapvedellä, kun taas Blomstedt ei mainitse lainkaan Lapvettä, ainoastaan Käkisalmen läänin vuosilta 1666 – 75.¹⁸²

Käkisalmen läänissä Zachris Daalman kuitenkin teki suurimman osan urastaan, sillä vuonna 1680 oikeusistuimia järjestäneessä reduktiossa Daalman sai nimityksen Käkisalmen läänin kihlakunnantuomari Johan Plagmanin varatuomariksi.¹⁸³ Zachris Daalmanilla oli perhe, johon kuuluivat ainakin kaksi poikaa Erik, joka suuntautui kirkolliselle uralle kirkkoherraksi ja lopulta Vesilahden rovastiksi, sekä Johan, joka palveli sotaväessä mutta erosi siitä myöhemmin. Zachrisin avioliitoista ei ole tietoja. Todennäköisesti Taipalsaaren asuimistokin siirtyi pois perheeltä Zachrisin kuollessa, sillä Erik oli Viipurissa ja Vesilahdella, ja Johan asui armeijasta eroamisensa jälkeen Haminassa.¹⁸⁴

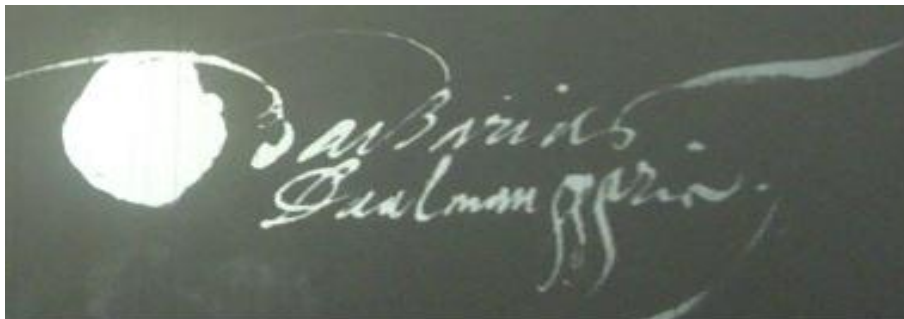
181Bergholm, 1984, 1358. Blomstedt 1958; 367, 401.

182Bergholm 1984, 1358. Blomstedt 1958, 367

183Blomstedt 1958, 367.

184Bergholm 1984, 1358.

Kuva 4 Zachris Daalmanin allekirjoitus

Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg2/466, JoMA, mf.

Lars Sigfridsson syntyi turkulaiseen porvariperheeseen, jota johti isä Sigfrid Larsson Skinnare. Lars näyttäisi olevan yksi niistä nuoristamiehistä, joka oli helppo houkutella rakentamaan uutta elämää voittomaalle. Vuonna 1612 Lars lähti Olavinlinnaan kirjuriksi ja keräsi kokemusta asioiden hoidosta. Vuonna 1618 hänet nimitettiin Suur-Savon kihlakunnan voudiksi. Vielä ennen saapumistaan Käkisalmen lääniin Lars Sigfridsson oli lainlukijana Vähä-Savossa, Lappeella ja Savossa. Lars Sigfridssonilta jäi leski, Margareta Jeremiaantytär, mutta jälkeläisistä ei ole tietoa.¹⁸⁵

Lars Sigfridssonin perhe-elämästä ei tiedetä mitään, mutta henkilönä hän on jättänyt useita merkkejä itsestään Savon alueen historiaan. Sigfridsson oli perinyt isältään kauppiasluonteen, ja kauppasi lainlukijan ja voudin työn ohessa nahkoja ja turkkeja, joista Saloheimon mukaan hän sai sukunimensä Skinnare, *nahkuri*.¹⁸⁶ Yrjö Blomstedt taas on nimennyt jo Lars Sigfridssonin isän Skinnareksi.¹⁸⁷ Tilastoiksi Sigfridssonin nahkakaupoista on jäänyt saldo vuoden 1639 tilityksistä, jolloin hänen on ilmoitettu myyneen ”71 nahkaa ja 40 kappaletta oravia”¹⁸⁸

Lars Sigfridssonin käymä kauppa ja oikeudellisista tehtävistä saadut tulot eivät olleet aivan mitättömiä, sillä hänen omistamansa Kurkelan tila oli vuoden 1635 omaisuusluetteloissa

185Blomstedt 1958, 399. Saloheimo 1990, 95.

186Saloheimo 1990, 322.

187Blomstedt 1958, 399.

188Saloheimo 1990, 322.

rikkaimpia hevosten lukumääristä katsottuna. Kun Rantasalmella suurin hevosmäärä taloa kohti oli kahdeksan, oli Sigfridssonin Kurkelassa seitsemän hevosta.¹⁸⁹ Käkisalmen läänissä Sigfridsson toimi lainlukijana vain vuoden, ja senkin ajan hänen kerrotaan toimineen Kurkelan tilalta käsin.¹⁹⁰ Näin ollen, täysin vastakohtana esimerkiksi Herman Böökille, Lars Sigfridsson tuskin tunsu kovin hyvin kärjäpitäjien elämää, ihmisiä tai historiaa.

3.2 Muut Käkisalmissa toimineet lainlukijat

Virallisesti Käkisalmen lääniin lainlukijoiksi nimitetyistä henkilöistä kahden elämästä ei löydy lainkaan tietoja. Jacob Fabricius oli Käkisalmen kaupunginsihteerinä vuosina 1648 – 1652 sekä heti seuraavaksi lainlukijana vuoteen 1653.¹⁹¹ Axel Bergholm ei mainitse Jacob Fabriciusta *Fabritius*-suvun tauluissa. Hänen tutkimuksensa mukaan tämän nimisiä sukuja on jo Itä-Suomessakin ollut useita, joista toisessa hän mainitsee olleen pappeja ja lakimiehiä. Suvun kantaisäksi Bergholm on asettanut Laurentius Petri Fabriciuksen, joka on työvuosiensa perusteella Jacob Fabriciusta vanhempi. Laurentius Petri Fabricius nimitettiin Savitaipaleen kirkkoherraksi vuonna 1639.¹⁹² Koska Fabricius-suvulla on monta sukuhaaraa, ei Jacob Fabriciuksen varallisuutta tai sukuyhteyksiä voi arvioida Bergholmin tekemän sukutaulun perusteella.

Peder Nilsson Raam eli ja rakensi uraansa Tukholman ympäristössä koko lainlukijauransa vuodesta 1632 – 1646. Hänen nimittämisensä Käkisalmen läänin lainlukijaksi vuodeksi 1642 oli hänen ainoa tiedossa oleva työtehtävänsä kuningaskunnan itäisessä osassa.¹⁹³ Koska Raam oli samana vuonna myös viiden muun pitäjän lainlukija, on todennäköistä että hän, kuten Lars Sigfridssonkin, hoiti tehtäviään asuinpaikkakunnaltaan käsin. Peder Nilsson Raamin

189Saloheimo 1990, 247.

190Saloheimo 1990, 95.

191Blomstedt 1958, 373.

192Bergholm 1984, 415.

193Blomstedt 1958, 414.

käräjätöiminnan tutkiminen on ollut hankalaa, koska hänen nimensä on hyvin yleinen, ja koska Käkisalmen läänin kärjäpöytäkirjoissa vieraili samoihin aikoihin myös toinen lainlukija Peder Nilsson (Gyllenax).¹⁹⁴

Peder Nilsson Gyllenaxin suku ei ollut aivan yhtä arvostettu kuin Daalmanit, mutta myös hänen sukunsa tiedetään istuneen käräjiä kolme sukupolvea ennen Pederiä. Nilsson käytti sukunsa sinettiä, joka ei todennäköisesti kuitenkaan osoita suvun saaneen rälssioikeuksia, sillä, vastoin aatelisten metallisia sinettejä, Nilssonin sinetissä keskiö on ollut puuta.¹⁹⁵ Tuokko-haku ei yhdistä Peder Nilsson Raamiin yhtään Käkisalmen läänin kärjäpöytäkirjaa, Gyllenax puolestaan on haun mukaan ollut toimijana kahdessa pöytäkirjassa vaikkakin kirjeitse osallistuneena. Koska Tuokko ei perustele henkilöihin ja kärjäpöytäkirjoihin yhdistettyjä tuloksia, ja lainlukijoista kirjoitettaessa kärjäpöytäkirjoihin, heidän sukunimiään ei ole mainittu, en lähteiden ja niiden uskottavuuden vähyyden vuoksi pysty erottelemaan näiden kahden lainlukijan kärjätapauksia.

Käkisalmen lääniin nimitettyjen lisäksi käräjiin ja alueen ihmisten elämään vaikuttivat useat muut lainlukijat, jotka esimerkiksi ajoivat omien kärjäpitäjiensä tai yksityisten henkilöiden etuja, olivat osallistuneet maakauppaan, tavanneet Käkisalmen läänistä matkustaneen henkilön tai lähettäneet kirjeissä tietoja oman kihlakunnan alueella tehdyistä päätöksistä tai muutoksista.¹⁹⁶ Seuraavat henkilöt ovat olleet osana Käkisalmen läänissä istuttuja käräjiä tavalla tai toisella, ja heillä on omat vahvat henkilöhistoriansa.

Lorentz Röösen ja Knut Knutssonin vanhempien ammatit ja taustat ovat tuntemattomat. Röösen ura maanmittaajana ei viittaa kauppiaskasvatukseen, mutta toisaalta nousu kihlakunnan voudiksi ja myöhemmin pormestariksi vaativat sivistystä ja hyvää kirjallista koulutusta.¹⁹⁷ Myös Lorentz Rööse loi itselleen vaihtelevan työuran. Hän saapui Itä-Suomeen vuonna 1643 maanmittaajana suunnittelemaan Vähä-Savon asutusta ja Savonlinnan

194Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/189 JoMA, mf ; Blomstedt 1958, 381.

195Blomstedt 1958, 93, 331.

196Mm. Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg2/1087, ggII/183, gg2/907, JoMA, mf.

197Saarenheimo 1939,144.

kaupungin rakentamista. Nopeasti maanmittaaja valittiin Savonlinnaan ja Savon alisen kihlakunnan voutiksi vuosiksi 1651-56. Lainlukijana Rööse toimi virallisesti voutiaikansa jälkeen Vähä- ja Suur-Savossa (1658-66), mutta vieraili satunnaisesti myös Käkisalmen läänissä muun muassa Sortavalassa.¹⁹⁸

Knutssonin taustasta kertoo jotain hänen auskultointinsa Turun hovioikeudessa, jonne päästäkseen oli oltava koulutettu ja suhteellisen korkeassa asemassa. Savonlinnassa pormestarina ollessaan Knutsson lähetettiin edustamaan koko Savoia vuoden 1647 valtiopäiville. Hän edusti talonpoikaissäädystä. Se, edustiko hän tuota säätystä siihen palkattuna virkamiehenä vai henkilökohtaisista syistä, ei ole varmaa.¹⁹⁹

Veijo Saloheimon Savon historian mukaan Knutsson olisi ollut valtiopäiväedustuksestaan huolimatta talonpoikaissäädystä kuulumaton.²⁰⁰ Knut Knutsson joka tapauksessa asui Rantasalmella Kosulan tilalla. Tilan hän oli saanut haltuunsa avioiduttuaan vaimonsa Anna Petterintyttären kanssa.²⁰¹ Perheeseen kuului ainakin yksi tytär, jonka aviomies Lars Willandh peri apeltaan Savon lainlukijan tehtävät.²⁰² Kosulan tila ei menestynyt kovin hyvin. Knut Knutsson Bockin kuoltua 1655²⁰³, veloitettiin neljä vuotta myöhemmin hänen kuolinpesäänsä kahdesta suolatynnyristä.²⁰⁴

Johan Munseliuksen isä Josef Jacobsson Munselius oli Uudenkaarlepyyn pormestarina ja veli Canutus Munselius Kymin ja Porvoon lainlukijana. Niin isän kuin äiti Susanna Wittingin suvunkaan puolelta ei löydy mainintaa rälssioikeuksista. Johan Munselius tuli ylioppilaaksi Turussa vuonna 1659.²⁰⁵ Uukunniemeen vuonna 1680 kesäkäräjille lainlukijaksi Vähä-Savosta lainattu Johan Munselius oli ennen lainlukijan uraansa toiminut niin Ikalaporin

198Saarenheimo 1939, 144, 214; Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, gg1/1113, JoMA, mf.

199Blomstedt 1958, 363.

200Saloheimo 1990, 431.

201Saloheimo 1990, 95; 476.

202Saloheimo 1990, 95.

203Blomstedt 1958, 363.

204Saloheimo 1990, 323.

205Blomstedt 1958, 405. Luukko 1946, 60.

vapaaherrakunnan pitäjänkirjurina kuin Pietarsaaren kaupunginkirjurinakin.²⁰⁶

Myös Johan Munselius kuului sukuun, jossa kaupunkien korkeimmat virat kuuluivat miehen velvollisuuksiin. Johanin isä, Josef Munselius, oli Uudenkaarlepyyn pormestari. Veli Jacob auskultoiti Turun hovioikeudessa 1640-luvun loppupuolella ja eteni nopeasti Pietarsaaren pormestariksi jo vuonna 1653. Vuosien 1659-1660 valtiopäivillä Jacob Munselius edusti kaupunkiaan. Kymmenen vuotta myöhemmin Jacob nimitettiin Kaarleporin ja Vöyriporin vapaaherrakuntien alilaamanniksi.²⁰⁷ Johanilla oli myös toinen veli, Knut, joka myös luki ylioppilaaksi vuotta Johania aiemmin vuonna 1658. Knut avioitui ja toimi lainlukijana Kymissä ja Porvoossa. Hän kuoli nuorena jo vuonna 1671 Helsingissä.²⁰⁸

Johan Munseliuksen ansioluettelosta ei tullut yhtä vaikuttavaa kuin veljensä luettelosta. Johan kyllä luki ylioppilaaksi Turussa vuonna 1659, jolloin vanhempi veli jo toimi edustajana valtiopäivillä, mutta auskultoinnista ei löydy merkintää. Johan sai tehdä kauan erilaisia kirjurinvirkoja ja sijaisuuksia, ennen kuin hänet nimitettiin ensin Vähä-Savon lainlukijaksi ja samaan aikaan myös Savonlinnan pormestariksi.²⁰⁹ Johan Munselius avioitui säätynsä mukaisesti sivistyneeseen Fortelius-sukuun kuuluneen Maria Eriksdotterin kanssa. Marian isä oli Pietarsaaren pitäjän kirkkoherra Erik Fortelius.²¹⁰

Pariskunta avioitui vuonna 1672, vain vuosi sen jälkeen kun Johanin työ kesken kauden kuolleen veljensä virkaatekevänä Pietarsaaren pormestarina päättyi.²¹¹ Jo seuraavana vuonna Johan toimi Vähä-Savon lainlukijana.²¹² Avioliitosta syntyi ainakin yksi tytär Susanna, joka vuonna 1682 avioitui Muolaan kirkkoherran Aron Roseliuksen kanssa. Susanna kuoli nuorena, sillä Aron otti myöhemmin toisen vaimon. Johanin vävyn isä oli Savonlinnassa

206Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, gg2/750, JoMA, mf ; Blomstedt 1958, 405.

207Kotivuori 2005, id 376. Tarkastettu 16.10.2012.

208Kotivuori 2005, id 1250. Tarkastettu 16.10.2012.

209Kotivuori 2005, id 1351. Kopioitu 16.10.2012.

210Kotivuori 2005, id 1129. Tarkastettu 16.10.2012.

211Kotivuori 2005, id 1351; id 376. Kopioitu ja tarkastettu 16.10.2012.

212Blomstedt 1958, 405.

mainetta kerännyt maanmittari, lainlukija ja pormestari Lorentz Rööse.²¹³ Johan Munseliuksen tiedetään seuranneen Lorentz Röösea Savonlinnan pormestariksi, eikä voi olla sattumaa, että juuri samaisten herrojen lapset avioituvat keskenään. Johan Munselius kuoli kaksi vuotta myöhemmin vuonna 1684.²¹⁴

Sylvi Möllerin tutkimusten mukaan Erich Hansson olisi saapunut Viipurista Turkuun jo nuorena poikana turkulaisen kauppiaan apu- ja oppipojaksi, ja siirtynyt lainlukijan toimiin kauppiasuran päätyttyä vararikkoon.²¹⁵ Hansson on useassa paikallishistoriassa sekoitettu kaimaansa Erich Hanssoniin (myöhemmin Stårck), joka toimi muun muassa Viipurin seudulla raatimiehenä, Äyräpään nimismiehenä ja Lappeenrannassa omatoimisena valtiopäivämiehenä ja tupakkakomppanian tarkastajana.²¹⁶ Lainlukijana toimineen Hanssonin taustat ovat kaimaansa tuntemattomammat.

213Kotivuori 2005, id 2179. Tarkastettu 16.10.2012.

214Blomstedt 1958, 405.

215Möller 1954, 47, 275-276. Yrjö Blomstedt on omilla tutkimuksissaan havainnut Möllerin lähteissä jonkinlaista epävarmuutta, joten viitataan tietoihin varaumuksella. (Blomstedt 1958, 373.)

216Esim. Halila 1974, 480; Toivanen 1979, 189-190.

3.3 Käkisalmen läänin jälkeen

Kuten taustojakin tutkiessa myös Käkisalmen läänin lainlukijapestin jälkeiset vaiheet ovat valitettavan usean lainlukijan kohdalla tuntemattomat. Kaikkiaan seitsemän lainlukijan tiedot loppuvat Käkisalmen lääniin, eikä kuolinvuosien puuttuessa voi päätellä heidän matkansa loppuvan Käkisalmen läänissä. Ainoastaan Herman Böök vanhemman voi arkistolähteiden perusteella varmasti sanoa kuolleen Sakkolassa vuonna 1641, kun hänet mainitaan vainajana ja hänen poikansa Herman Böök nuorempi edunsaajana. Perunkirjoituksessa tuomarin sijaisena on toiminut lainlukija Johan Sigfridsson.²¹⁷

Herman Böök vanhempi toimi lainlukijana aina kuolemaansa saakka vuoteen 1641. Häneltä jäi kesken kärjäkäsitely Hans Skytten kyseenalaisista viljakaupoista, joissa varastettua ja toisaalta olematonta viljaa oli myyty sortavalalaisille etukäteismaksua vastaan. 25. helmikuuta 1641 Herman Böök vanhempi oli vielä osallistunut Sortavalan käräjille, mutta Herman Böök nuoremman 1. lokakuuta allekirjoittama, puhtaaksikirjoitettu kärjäpöytäkirja kertoo vanhemman lainlukijan eläneen vain muutaman päivän käräjien jälkeen.²¹⁸

Herman Böök nuorempi jatkoi Käkisalmen läänin lainlukijana vielä ainakin vuoteen 1667, mutta vuonna 1669 hänet mainitaan Sakkolan kärjäpöytäkirjoissa tuomarina.²¹⁹ Ruptuurisodan 1656 – 58 jälkeen katoavat paitsi Böök nuoremman kärjäpöytäkirjat, myös Herman Böök nuorempi Käkisalmen läänin tiedoista. Hänestä ei tiedetä työtehtäviensä lisäksi mitään. Tietoa Herman Böök vanhemman omistaman Nisalahden siirtymisestä pojalle ei löydy, eikä Herman Böök nuoremmalla mainita virkamiestehtäviä vuoden 1655 jälkeen. Yksi mahdollinen vaihtoehto on, että hän kuoli ruptuurisodan aikaan.

217Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/115-116, JoMA, mf.

218Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/92-93, JoMA, mf.

219Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/543, JoMA, mf.

Kaksi läänissä toimineista lainlukijoista jatkoi samassa työssä myös sieltä poistuttuaan. Ruotsalainen Peder Raam palasi lahden toiselle puolelle jo samana vuonna kun oli Käkisalmen lääniin saapunut (1642), jos oli koskaan läänissä käynytään. Hän jatkoi lainlukijana vielä lähes kaksikymmentä vuotta.²²⁰ Raam jatkoi lainlukijana valtakunnan pääkaupungin ympärillä lähes koko 1650-luvun, mutta tietoa hänen toimistaan nykyisen Suomen alueella ei Käkisalmen läänin jälkeen ole. Hänen yksityiselämästään ei saatavillani olevista lähteistä ja kirjallisuudesta löydy tietoja.

Blomstedt mainitsee hänen julkaisseen vuonna 1670 teoksen *Then swenske åkermätningen eller örtuga deelo book*.²²¹ Julkaisusta voi päätellä, että Raam on tuntenut akateemisen maailman hyvin ja että hänellä on ollut taloudelliset ja tiedolliset resurssit sekä tukijoukot, jotka ovat mahdollistaneet kirjoittamisen ja sen julkaisun ja levittämisen. Samaan aikaan Raamin kanssa (1641-42) läänissä lainlukijana toiminut Johan Sigfridsson jatkoi lainlukijana Vehmaalla ainakin kolme vuotta (1643-46), jonka jälkeen tiedot hänestä loppuvat.²²²

Voudiksi on lainlukijoista siirtynyt yksi mies. Kavalluksistaan Turun hovioikeuden kanssa tekemisiin joutunut Lars Sigfridsson katoaa virkaluettelossaan Käkisalmen läänin lainlukijan vuoden 1642 kestäneen pestin jälkeen neljäksi vuodeksi.²²³ Saloheimon tutkimusten perusteella Sigfridsson asui vakituisesti tilallaan Rantasalmella. Näin ollen Sigfridsson vietti koko uransa ja loppuelämänsä kuningaskunnan itäosassa, eikä enää palannut synnyinseudulleen Turkuun. Viimeisenä virkanaan 34 vuotta Olavinlinnaa saapumisen jälkeen Sigfridsson nimitettiin vielä Vähä-Savon keskisen kihlakunnan voudiksi. Lars Sigfridsson eli vielä viisi vuotta voudin pestinsä jälkeen, ja kuoli todennäköisesti Rantasalmella omistamassaan Kurkelassa vuonna 1652.²²⁴

220Käkisalmen läänin renovoidut kärjäpöytäkirjat, ggII/205, JoMA, mf ; Blomstedt 1958, 414.

221Blomstedt 1958, 414.

222Blomstedt 1958, 362.

223Blomstedt 1958, 399.

224Blomstedt 1958, 399. Saloheimo 1990, 95.

Suurin osa lainlukijoista, joiden urasta Käkisalmen läänin jälkeen tiedetään, on siirtynyt lainlukijasta pormestariksi eri puolille maata. Savonlinnan pormestarina on toiminut kaikkiaan kolme Käkisalmen läänin lainlukijaa. Knut Knutsson toimi yhtäaikaan sekä Savon lainlukijana (jonka sivussa vieraili myös mm. Joukion käräjillä²²⁵) että Savonlinnan pormestarina ja edusti Savoaa vuoden 1647 valtiopäivillä. Knutsson pysyi pormestarina kuolemaansa saakka vuoteen 1655.²²⁶

Kolme vuotta Knutssonin kuoleman jälkeen Käkisalmen läänin ja Savon lainlukija Lorentz Rööse nimitettiin Savonlinnan pormestariksi (1658-67). Savonlinna oli Rööselle tuttu kaupunki, sillä hän oli maanmittaajana piirtänyt myös Savonlinnan asemakaavaa ja toiminut alisen kihlakunnan voutina. Edeltäjänsä tavoin myös Rööse jatkoi lainlukijan toimia pormestarin töiden rinnalla ja vieraili lainlukijana mm. Sortavalassa vuonna 1663. Myös Rööse kuoli ollessaan pormestarina vuonna 1667.²²⁷ Noin viiden vuoden kuluttua (1673) valittiin Johan Munselius Savonlinnan pormestariksi. Munselius toimi virassa kiertäen edelleen lainlukijana vuoteen 1680 ja vielä kaksi vuotta lainlukija-järjestelmän päättymisen jälkeen hän johti kaupunkia vuoteen 1682. Munselius ehti jäädä pois virasta ennen kuolemaansa vuonna 1684.²²⁸

Lainlukijana vuodet 1643-47 Käkisalmen läänissä toiminut Anders Lythraeus siirtyi ensin kuninkaallisella valtakirjalla Uudenkaarlepyyn pormestariksi vuosiksi 1649-53, jonka jälkeen hänet erotettiin²²⁹. Vuosi erottamisensa jälkeen Lythraeus vuokrasi Kemin vapaaherrakunnan, mutta hänen toimistaan tai vuokrauksen jatkumisesta elämänsä loppuvuosina ei jäänyt merkintöjä.²³⁰ Lopulta hän palasi kotiseudulleen isänsä työn jatkajaksi Oulun pormestariksi, ensin viransijaisena (1657-62) ja lopulta vakinaisena vuodesta 1662 vuoteen 1676. Pormestarikaudellaan hän ehti edustaa Oulua valtiopäivillä neljä kertaa (vuosina 1657, 1664, 1668 ja 1672). Lopulta Lythraeus erotettiin myös Oulun pormestarin virasta vuonna 1676 ja

225Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, ggII/193-194, JoMA, mf.

226Saarenheimo 1939, 171; Blomstedt 1958, 363.

227Käkisalmen läänin renovoidut käräjäpöytäkirjat, ggI/1113, JoMA, mf ; Saarenheimo 1939, 235.

228Blomstedt 1958, 405.

229Syytä erotukseen ei tiedetä, mutta todennäköisin syy on väärinkäytökset viranhoidossa. Lythraeuksen kyseenalaisista tuomioista kts. luku 2.3. Karonen 1995, 194.

230Kotivuori 2005, id. U88. Kopioitu 15.10.2012.

hän kuoli kahden vuoden kuluttua varattomana.²³¹

Kritiikkiä viranhoidostaan kohtasi myös Kajaanin pormestariksi vuonna 1665 valittu Nicolaus Petrelius, joka samana vuonna nimitettiin Kajaanin kihlakunnantuomariksi. Vähän ennen nimitystään hän oli avioitunut edeltäjänsä, kihlakunnantuomari Curnoviuksen lesken kanssa. Sosiaalisilla suhteilla näyttäisi tässä tapauksessa olevan suurikin merkitys tärkeän viran saamiselle. Lääninherra Pietari Brahe ja Turun hovioikeus huomauttivat Petreliusta liian omavaltaisesta lainjakamisesta ja muistuttivat Petreliuksen esimiehistä (kreivi, vapaaherra, vouti, laamanni ja hovioikeus), joille hän oli vastuussa. Hän sai kuitenkin hoitaa virkansa kuolemaansa saakka vuoteen 1680.²³²

Mathias Halitruis ja Per Jönsson olivat viimeiset Käkisalmen läänin pitkäaikaisista lainlukijoista. Molemmat tekivät töitään vuoden 1680 reduktioon asti, jonka jälkeen tiedot Halitruisin tekemisistä loppuvat seitsemäksi vuodeksi ja Jönssonin kokonaan. Halitruis saattoi viettää jonkin aikaa Viipurissa, sillä ennen avioitumistaan Brita Mårtensdotter Winterin kanssa, Mathias Halitruis ehti olla naimisissa viipurilaisen kauppiaan Reinhold Fresen tyttären Katarina Fresen kanssa. Toisen avioliittonsa aikaan 1687-1691 Halitruis toimi Karjalan laamannikunnan laamanni Creutzin varalaamannina ja hänet aateloitiin nimellä Ehrenhoff vuonna 1690.²³³ Heti aateloimisensa jälkeen Mathias Ehrenhoff sai nimityksen Vähä-Savon tuomiokunnan tuomariksi 23.4.1691. Vaikka Ehrenhoff oli saanut lakikoulutuksen ja toiminut sen mukaisissa tehtävissä yli 20 vuotta, hän epäonnistui tuomarin tehtävässään ja hänet erotettiin virasta vuonna 1695. Mathias Halitruis Ehrenhoff kuoli 59-vuotiaana vuonna 1704.

²³⁴

Peter Hertzigin kohdalla ei voida puhua matkasta Käkisalmen läänin jälkeen, sillä hän hoiti useampaa virkaa samanaikaisesti ja palasi aika-ajoin lääniin muun muassa lainlukijan

²³¹Schalin 1974, 37-51.

²³²Jokipii 1960, 33, 48-49.

²³³Kotivuori 2005, id 1725. Kopioitu 24.7.2012.

²³⁴Blomstedt 1958, 325, 366, 382.

tehtävissä. Käkisalmen läänin (vuodesta 1616 ainakin vuoteen 1643²³⁵) lisäksi Hertzig vaikutti lainlukijan erilaisissa tehtävissä Hollolan ja Hattulan käräjillä. Kaksi vuotta Turun hovioikeuden perustamisen jälkeen Hertzig nimitettiin hovioikeuden asessoriksi vuodeksi (1625-26), jonka jälkeen hän palasi uudelleen lainlukijaksi edellä mainituille paikkakunnille. Vuonna 1628 Hertzig nimitettiin Narvan alikäskynhaltijaksi.²³⁶

235Käkisalmen läänin tuomiokirjakortisto ggII/231, JoMA, mf.
236Blomstedt 1958, 340, 387.

4. Johtopäätökset

Voidakseen arvioida mitään Käkisalmen lääniin saapuneista lainlukijoista, heidän sosiaalisesta asemastaan tai mentaliteetistaan, olisi ensin tutkittava muualla Suomessa toimineita lainlukijoita ja tehtävä vertailu heidän välillään. Toisaalta osana pientä tutkimusryhmää, jokainen tutkittava säilyy yksittäisenä persoonana, kuten mikrohistoriallisen tutkimuksen tavoitteena on.

Useimmat lainlukijat saapuivat Käkisalmen läänin pitäjiin muualta valtakunnasta, usein suurimmista hallintokaupungeista Tukholmasta, Turusta tai Viipurista, joissa olivat saaneet koulutuksensa. Lainlukijat olivat 1600-luvun pätkätyöläisiä, joiden oli oltava valmis siirtymään kihlakunnasta toiseen enintään muutaman vuoden välein. Ajoittain varsinainen kihlakunnantuomari saapui hoitamaan virkaansa ja saattoi taas poistua luottamustehtäviinsä lyhyelläkin varoitusajalla. Toisaalta Käkisalmen läänissä toimineista lainlukijoista kaikki, joiden taustoja on voinut tutkia, olivat tottuneet liikkumaan työn vuoksi.

Vain Zachris Daalman, Anders Lythraeus ja Matias Halitruis saapuivat todennäköisesti melko suoraan opinnoistaan Itä-Suomeen. Useimmat Käkisalmen läänissä olleet lainlukijat olivat toimineet vastaavissa tehtävissä, kuten pormestareina, kirjureina ja vouteina useamman vuoden: he tunsivat lain ja asetukset. Lainlukijoiden taustoja ja käräjäpöytäkirjoja tutkiessa kyseenalaistin Yrjö Blomstedtin jaon kirjallista sivistystä saaneisiin ja voudin ja kirjurin virkoihin päteviin. Jos rinnakkain asetetaan vuosia pormestarina, kirjurina ja lainlukijana toiminut Herman Böök vanhempi ja Turun hovioikeuden auskultantti Zachris Daalman, ja vertailtaisiin heidän pätevyyttään tehtävään, osoittavat myöhemmät käräjäpöytäkirjamerkinnät Daalmanin tuomioiden muuttuneen useammin hovioikeuden tarkastuksissa. Myös Böökin sama arvostus myöhempien lainlukijoiden parissa kertoo hänen ammattitaidostaan.

Tuomiokirjojen perusteella näyttää siltä, että naapuriseutujen Kajaanin, Viipurin ja Savonlinnan tuomareita ja lainlukijoita tarvittiin lääniin sekä tuomarinsijaisiksi paikallisen sijaisen puuttuessa tai ollessa estynyt virkaa hoitamaan että puolustamaan tai ajamaan oman pitäjänsä etuja. Todennäköisesti toimeksiannot eri pitäjissä istuttaville käräjille antoi suoraan valitsemalleen lainlukijalle virassa ollut tuomari.

Aatelissukuisia lainlukijoita ei lääniin saapunut, mutta myös yhtäkään talonpoikaa ei päästetty käräjille tuomaroimaan. Vaikka kaikki lainlukijat olivat korkeasti koulutettuja, poikkeukselliset henkilöt osoittavat, ettei itärajalle ollut tulossa liikaa lainlukijaehdokkaita. Vaikeampina aikoina, esimerkiksi ruptuurisodan vuosina, lainlukijaksi oli otettava huonomaineisempikin mies, jos hänet lääniin vain saatiin.²³⁷

Huomattavaa kuitenkin on, ettei kovimmassakaan hädässä tehtävää annettu niin sanotulle maallikolle, vaan lainlukijana toimi aina koulutettu tai vähintäänkin muista viroista kokemusta saanut lainkäyttävä. Lythraeuksen ja Sigfridssonin väärinkäytösten lisäksi ei löytynyt muita mainintoja ahneista lainlukijoista, mutta kuten Pietari Brahen huomautuskirje Petreliukselle osoittaa, joutuivat esimiehet puuttumaan lainlukijoiden toimiin. Syrjäisillä seuduilla suhteellisen heikolla palkkauksella työskennellessään lainlukijat ovat varmasti tehneet omavaltaisia päätöksiä enemmän kuin lähteet osoittavat. Eihän Lythraeuksenkaan lahjustapauksessa syytteitä koskaan saatu todistettua.

Etenkin ensimmäisissä lainlukijoissa on ollut huomattavissa uteliaisuutta uutta voittomaata ja sen ihmisiä kohtaan, seikkailunhalua lähteä toisen kulttuurin vaikutusalueena olleelle seudulle sekä varmasti uskollisuutta kruunua kohtaan ja halua sivistää ja osoittaa uusille kansalaisille Ruotsin lait ja tavat. Peter Hertzig osallistui De la Gardien rinnalla ensin sotaan ja sen jälkeen itäisen voittomaan rakennukseen kiertäen vuodet eri paikkakunnilla lainlukijana. Turun hovioikeuden asessorina hän viihtyi vain vuoden, kunnes palasi taas itään Narvan

237 Kts. luku 2.3 Lainlukijat oikeutta jakamassa.

alikäskynhaltijaksi ja maatiluksiensa isännäksi. Myös Samuel Matsson muutti Helsingin elämänsä Inkerin ja Lappeen tiluksilleen Itä-Suomeen ja Karjalaan.

Vaikka valtaosa lainlukijoista oli koulutettuja ja kokeneita oikeudenjakajia, oli joukossa monia, jotka hakivat lainlukijan tehtävissä kokemusta myöhempää uraa varten. Käräjien asianosaisten kannalta oli toisaalta hyvä, että laki suojeli heitä ammattitaidottomalta tai vilpilliseltä tuomarilta, ja antoi asianosaisille oikeuden tietää itseään koskevasta kärjääsiasta etukäteen ja mahdollisuuden puolustautua. Toisaalta päätöstä tai tuomiota saattoi joutua odottamaan vuosia, jopa vuosikymmeniä. Lainlukijan oli alistettava päätöksensä kihlakunnantuomarille, sen jälkeen oli vielä mahdollista, että hovioikeuden tarkastaja kumosi annetun päätöksen. Pahimmillaan käräjiä joutui käymään vuosia, kun päätöksentekoa siirrettiin seuraaviin käräjiin puolustuksen, todisteiden tai lainlukijan tuomitsemisvaltuuksien puuttuessa.

Käräjiltä saatavien tuomioiden tai korvausten täytäntöönpano kesti myös aikansa. Joissakin tapauksissa tuomitulla ei ollut varallisuutta maksaa annettuja korvauksia, joskus taas tuomittu valitti tuomiosta useilla käräjillä ja näin pitkitti korvausten maksamista. Toisessa ääripäässä ovat tapaukset, joissa tuomari tai lainlukija on laittanut tuomion täytäntöön esimerkiksi ulosmittaamalla hevosen tai muuta omaisuutta. Kun hovioikeus sitten kumoaa päätöksen, on omaisuus saattanut jo siirtyä eteenpäin tai muusta syystä sitä ei voida enää palauttaa. Hankalin tilanne on ollut niillä vakavista rikoksista syytetyillä, jotka ovat odottaneet ensin käräjiä ja sen jälkeen tuomion vahvistamista kylmissä ja likaisissa vankilaolosuhteissa.

1600-luvun sääty-yhteiskunta näkyy kärjäpöytäkirjoissa henkilöiden tekemisinä tai tekemättäjättämisinä. Tuomioistaan valittaneet olivat talonpoikia, maanomistajia tai hyvänä työntekijänä pidetyn talonpojan, rengin tai (harvemmin) piian esimies. Heillä tuomion saaminen saattoi aiheuttaa tärkeän omaisuuden tai arvostuksen menettämisen. Ruoka- ja vaatepalkalla työskennelleet rengit ja piijat, loiset ja köyhät kulkurit harvoin valittivat tuomioistaan. Yksi syy on mahdollisesti se, että varattomalle tuomitulle oli turvallisempaa yrittää selviytyä saamistaan sakoista tai muista korvausmenetelmistä, kuin valittaa ja ottaa

riski vielä suuremmasta korvauksesta uusilla käräjillä.

Toinen syy vähävaraisten tuomioidensa hiljaiseen hyväksymiseen on tutkimusajankohdan yhteiskunnallinen ajattelutapa. Säätöihin kuuluvien velvollisuus oli pitää huolta alemmistaan, ja vähävaraiset talonpojat, piiat ja rengit luottivat siihen, että isäntä ajoi heidän oikeuksiaan. Kouluja käymättömän ei kannattanut nousta ylempiarvoista vastaan, eikä omaan oikeudentajuun todennäköisesti luotettu. Kun tuomarin paikalta luettiin kuninkaallisen lain pykälät ja osoitettiin syytetty syylliseksi, ei sitä vastaan noustu, ainakaan kärjäsalissa.

Ajatus 1600-luvun virkamiehestä viranhoidtajana yksityiselämässään ja yksityishenkilönä viranhoidossaan, vahvistuu aineistoni pohjalta. Vaikka kärjäpöytäkirjat tietyllä tavalla neutralisoivat kaiken toiminnan ja keskustelun, on käräjille osallistuneella kuitenkin ollut mahdollisuus nostaa esiin mielipiteensä hyvinkin värikkäästi. Kärjäsaleissa on herjattu, uhkailtu, kapinoitu ja vaiettu. Kaikki tutkimani lainlukijat ovat tunteneet virkansa arvon ja sisäistäneet itseensä saman arvokkuuden.

Yksikään ei kärjäpöytäkirjamerkintöjen perusteella näyttänyt tunteitaan kärjäsalissa tai sen ulkopuolella. Lainlukijoista ei löytynyt ainuttakaan tappelijaa, herjaajaa tai muuten kärjärahvaalle tulistunutta lainlukijaa. Toinen näkökulma on, etteivät kärjäpöytäkirjat kerro niistä tilanteista, jotka uhkaisivat virkamiehen ja etenkin hänen edustamansa virkansa arvokkuutta. Mainittavat, mutta hyvin kunniattomat merkinnät viranhoidosta on voitu arvokkaasti kuitata merkinnällä ”virkavirhe”.

Lainlukijan käytöstä ohjasi tärkeimpänä Olaus Petrin tuomarisäännöstö. Siveys, moraalit ja oikeamielisyys olivat tuomarin, ja tuomarinsijaisen, tärkeimmät hyveet. Tuomarin tehtävää tekevän oli käytäytävä niin, että kärjärahvas kunnioitti häntä. Jos tuomari käräjien tärkeimpänä päättäjänä kohteli muita osallistujia epäkunnioittavasti, ei hän voinut vaatia kunnioitusta itseäänkään kohtaan. Lähimmäisen rakkauden, oikeuden ja kohtuuden vaatimukset olivat Raamatun ohella lakikirjaa tärkeämpiä työkaluja tuomarin ja lainlukijan

työssä.

Käkisalmen läänissä noudatettiin myös tunnollisesti alioikeuden mahdollisuutta nimittää lautamiesten joukosta tutkimusryhmä suorittamaan rikostutkimuksia. Tutkimuksia johti säännösten mukaan tuomari, mutta paikallistuntemuksen puutteen vuoksi tai koska tuomari ei toiminut pysyvästi paikkakunnalla, nopeasti näyttää vakiintuneen käytäntö, jossa luotetuille miehille annettiin käytännössä koko tutkimus. Käkisalmen läänissä tutkimusryhmiä käytti myös läänin pitkäaikaisimmat lainlukijat, joista esimerkiksi Herman Böök asui läänissä ja varmasti tunsu kulttuurin, tavat ja paikkakunnat.

Lainlukijat eivät suunnitelleet jäävänsä Käkisalmen lääniin loputtomiin.²³⁸ Käkisalmen lääniin, kuten koko itäiseen valtakunnan osaan, oli vaikea saada päteviä virkamiehiä. Niinpä voittomaalle työhön lähteminen saattoi kunnianhimoiselle lainoppineelle olla hyvä ponnahduslauta parempiin virkoihin. Useimmat omistivat maatilaa eri puolilta Suomea, ja suurimman osan henkilöhistorioista löytyy maininta omalle tilalle muuttamisesta tai samalla paikkakunnalla jossakin virassa toimimisesta. Esimerkiksi Johan Munselius, Lars Sigfridsson ja Knut Knutsson omistivat kaikki tilan Rantasalmelta.

Yhdenkään lainlukijan ei tiedetä tehneen pysyvämpiä henkilösiteitä Käkisalmen läänissä työskennellessään. Valtaosa miehistä oli naimisissa jo virkaan tullessaan tai avioitui vasta uransa seuraavilla paikkakunnilla, yksikään ei avioitunut Käkisalmen läänissä. Toisaalta monen lainlukijan pesti läänissä oli lyhyt, eikä pitäjältä toiseen kulkenut lainlukija todennäköisesti ehtinyt tutustua paikallisiin kovinkaan hyvin, jos sitä halusikaan. Kovin vahvoja siteitä tuskin muutamien kuukausien aikana Käkisalmen voittomaahan pystyi sitomaan.

238Böökien perhettä ja Jacob Fabriciusta ei voida ottaa lukuun, sillä heistä ei juuri ole löytynyt hypoteesia tukevaa tietoa.

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet:

Joensuun maakunta-arkisto (JOMA)

Käkisalmen läänin käräjäpöytäkirjat (mf) 1641 – 1688.

Painetut lähteet:

Bergholm, Axel 1984. Sukukirja. Suomen aatelittomia sukuja. Sukututkimusseuran kustantama näköispainos. Alkup. Painos 1901. Gummerrus Oy. Jyväskylä.

Bergholm, Axel 1984. Sukukirja osa II. Suomen aatelittomia sukuja.

Sukututkimusseuran kustantama näköispainos. Alkup. Painos 1901. Gummerrus Oy. Jyväskylä.

Internet-lähteet:

TUOKKO, Käkisalmen läänin tuomiokirjakortisto.

Hakusana *lainlukija*:

<http://www.narc.fi/Arkistolaitos/tma/kaki/hs/sana138.htm#lainlu>

Hakusana *säätyläiset*:

<http://www.narc.fi/Arkistolaitos/tma/kaki/tth/index.html>

Brenner, Alf 1936. Peter Hertzig d.y:s ättlingar. Julkaisussa Genos n:o 7. Suomen sukututkimusseura.

www.genealogia.fi/genos/

Kotivuori, Yrjö 2005. Ylioppilasmatrikkeli 1640 – 1852.

www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli

Schalin, Olav D. 1974. Lütter – Lythraeus. Julkaisussa Genos n:o 45: 2-3. Suomen sukututkimusseura.

www.genealogia.fi/genos/

Kirjallisuus:

Gullberg, Tom 2005. Stolbovan rauhan jälkeinen aika. Teoksessa Itärajan vartijat III 1600-luku. Tom Gullberg & Mikko Huhtamies. Schildts Kustannus Oy. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Halila, Aimo 1974. Viipurin kaupungin historia II osa. Vuodet 1617 – 1710.

Torkkelin säätiö. Karjalan Kirjapaino Oy. Lappeenranta.

Katajala, Kimmo 1990. Säätyläisiä ja nousukkaita. Veronvuokraus osana Käkisalmen läänin sääty-yhteisöä vuosina 1683 – 1700. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja. N:o 95. Joensuun yliopisto. Joensuu.

Katajala, Kimmo 2005. Suurvallan rajalla. Ihmisiä Ruotsin ajan Karjalassa.

Suomalaisen Kirjallisuuden seura. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.

- Katajala, Kimmo 2010. Viipurin Karjala rajamaakuntana. Teoksessa Viipurin läänin historia III. Suomenlahdelta Laatokalle. Toim. Yrjö Kaukiainen, Risto Marjomaa & Jouko Nurmiainen. Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö. Karjalan Kirjapaino Oy. Porvoo.
- Karonen, Petri 1995. ”Raastuvassa tavataan”. Suomen kaupunkien hallinto- ja oikeuslaitoksen toimintaa ja virkamiehiä suurvalta-aikana. Studia Historica Jyväskyläänsä 51. Jyväskylän Yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Karonen, Petri 2008. Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521-1809. 3. uudistettu painos. WSOY. Helsinki.
- Kiuasmaa, Kyösti 1962. Suomen yleis- ja paikallishallinnon toimet ja niiden hoito 1500-luvun jälkipuoliskolla. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia n:o 63. Forssan Kirjapaino Oy. Forssa.
- Korhonen, Arvi 1953. Eerikki Antinpoika. Werner Söderström Oy. Porvoo.
- Koskinen, Ulla 2011. Hyvien miesten valtakunta. Arvid Henrikinpoika Tawast ja aatelin toimintakulttuuri 1500-luvun lopun Suomessa. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Bibliotheca Historica 132, Tiede. Helsinki.
- Kujala, Antti 2010. Viipurin Karjala, Käkisalmen lääni ja Inkerinmaa Ruotsin suurvaltakaudesta 1617-1710. Teoksessa Viipurin läänin historia III.

Suomenlahdelta Laatokalle. Toim. Yrjö Kaukiainen, Risto Marjomaa & Jouko Nurmiainen. Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö. Karjalan Kirjapaino Oy. Porvoo.

Kujanen, Hannu 2004. Ruotsin itäraja Kustaa Vaasan aikana. Teoksessa Itärajan vartijat II 1500-luku. Lars-Folke Landgrén & Hannu Kujanen. Schildts Kustannus Oy. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Kulla, Heikki 1991. Valtion virkamiehistön kehitys. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Toim. Pia Letto-Vanamo. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Kähönen, Ester 1959. Vanha Äyräpää I. Vuoteen 1700. Entisen Äyräpään kihlakunnan historiatoimikunta. Kirja-Mono Oy. Helsinki.

Landgrén, Lars-Folke 2004. Pohjoismainen 25-vuotinen sota ja pitkä viha. Teoksessa

Itärajan vartijat II, 1500-luku. Landgrén, Lars-Folke & Kujanen, Hannu. Schildts Kustannus Oy. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Letto-Vanamo, Pia 1989. Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys. Oikeushistoriallinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 181. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.

Letto-Vanamo, Pia 1991. Tuomioistuinmenettelyn historiaa. Rahvaan oikeudenkäytöstä valtiolliseen prosessiin. Teoksessa Suomen oikeushistorian

pääpiirteet. Toim. Pia Letto-Vanamo. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Luukko, Armas 1946. Pohjalaisen osuuskunnan nimikirja I. Album nationis Ostrobotniensis 1640 – 1713. Täydentänyt ja toim. Armas Luukko. Pohjalainen valtuuskunta. Vaasa.

Lönnroth, Harry 2007. Ekenäs stads dombok 1678-1695 I. Rättfilologisk studie av en 1600- talshandskrift. Suomen Tiedeseura. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala/Helsinki.

Möller, Sylvi 1954. Suomen tapulikaupunkien valtaporvaristo ja sen kaupankäyntimenetelmät 1600-luvun alkupuolella. Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia 42. Forssan Kirjapaino Oy. Forssa.

Saarenheimo, Mikko 1939. Savonlinnan kaupungin historia I. Savonlinnan kaupunki 1639-1812. Helsingin uusi kirjapaino Oy. Helsinki.

Vilkuna, Kustaa H.J. 2009. Neljä ruumista. Kustannusosakeyhtiö Teos Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Saloheimo Veijo 1986. Pohjois-Karjalan historia II 1617 – 1721. 2. korjattu painos. Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseätiö. Joensuu.

Saloheimo, Veijo 1990. Savon historia 2:2, Savo suurvallan valjaissa 1617 – 1721. Kustannuskiila. Kuopio.

Ulkuniemi, Martti 1978. Kuningas Kristoferin maanlaki 1442. Muinaisruotsista suomentanut Martti Ulkuniemi. Suomen Kirjallisuuden Seura. Vaasa Oy:n kirjapaino. Vaasa.

Ylikangas, Heikki 1991. Paikallisen itsehallinnon kehityksestä Suomessa. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Toim. Pia Letto-Vanamo. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Liitteet

Liite 1

Käkisalmen läänin lainlukijat toimikausittain

Petter Hertzigh	1628
Herman Böök	1634 – 1641
Lars Sigfridsson	1642
Peder Nilsson Raam	1642
Anders Lyhtraeus	1643 – 1647
Herman Böök nr.	1647 – 1652, 1655
Jakob Fabritius	1652
Samuel Matsson Forssman	1659 – 1661
Peder Jönsson	1662 – 1663
Zachris Daalman	1666 – 1675
Mathias Halitruis	1672 – 1680